

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SURİYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI VE BU SÜRECİN
EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüseyin PEHLİVAN

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

Uluslararası Ekonomi Politikası Programı

EYLÜL 2022

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SURİYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI VE BU SÜRECİN
EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hüseyin PEHLİVAN
(20297531026)**

Uluslararası Ekonomi Politikası Anabilim Dalı

Uluslararası Ekonomi Politikası Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gazanfer ANLI

EYLÜL 2022

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 20297531026 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Hüseyin PEHLİVAN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “SURİYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI VE BU SÜRECİN EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Gazanfer ANLI**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Mustafa KOÇ**
Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Serkan ÖZDEMİR
Bursa Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : . .2022
Savunma Tarihi : 07.09.2022

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin abonesi olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Hüseyin PEHLİVAN

İmzası :

X X X X X

EŞİM VE OĞLUM'A İTHAFEN,

ÖNSÖZ

Uzun zamandır ciddi bir emek ve özveri ile hazırladığım yüksek lisans tezimi bitirmiş olmanın heyecanını yaşıyorum. Bu bölümü, süreç boyunca bendenize moral desteğini esirgemeyenlere teşekkür etmek için bir vesile olarak kullanmak istiyorum.

Yoğun çalışmalarım sırasında sabır gösterdiği ve bana katlandığı için sevgili eşim İlknur PEHLİVAN ve biricik oğlum Furkan PEHLİVAN'a, motivasyon desteği için çalışmalarım sırasında ümit verdiği ve destek olduğu için saygıdeğer meslektaşım ve arkadaşım Esra SAYDIN AKKAYA'ya, manevi desteği için kıymetli arkadaşım Psikolojik Danışman Sezen CAVULDAK'a ve yine meslektaşlarım olan Yelda ÖMEROĞLU KİPER'e ve Yaşar KURU'ya, yüksek lisans ders hocalarıma, sınıf arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Eylül 2022
Hüseyin PEHLİVAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İNTİHAL BEYANI.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xi
ÖZET	xiii
SUMMARY	xiv
1. GİRİŞ	1
2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK.....	2
2.1 Göçün Tanımı.....	2
2.2 Sığınmacı ve Mülteci Kavramları	3
2.3 Türkiye'nin Göçe ve Mülteciliğe İlişkin Tutumu	7
3. SURİYELİ MÜLTECİLER	10
3.1 Genel Hatları ile Suriye Savaşı ve Suriyeli Mülteciler	10
3.2 Suriyeli Mültecilerin Yerlerinden Edilmesi Konusu	17
3.3 Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Varlığının Değerlendirilmesi.....	21
3.4 Rakamlarla Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler	22
3.5 Suriyeli Mültecilerin Entegrasyonu.....	26
4. SURİYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI	30
4.1 Suriyeli Mülteciler ve Meslek Problemi	30
4.2 Suriyeli Mültecilerin Çalışma İzni Süreçleri.....	30
4.3 Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırma Bağlamında Hareket Eden Kuruluşlar	31
4.3.1 Hayat boyu öğrenme genel müdürlüğü	32
4.3.2 Halk eğitim ve kurs merkezleri	34
4.3.3 Kurs alanları	35

4.4	Suriyeli Mültecilere Yönelik Meslek Kazandırma Uygulamaları	38
4.5	Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırma Uygulamalarının İşlevselliği	39
4.6	Suriyeli Mültecilerin Yeni Meslek Edinme Durumları	40
4.7	Suriyeli Mülteciler Bağlamında Ucuz İş Gücü Sorunu	42
4.8	Suriyeli Mültecilerin Meslek Edinmesi Konusundaki Zorluklar	42
5.	BURSA – YILDIRIM ÜZERİNE MESLEK KAZANDIRMA DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE EKONOMİK ETKİLERİ	44
5.1	Bursa – Yıldırım İlçesindeki Suriyeli Mültecilerin Meslek Yapıları	44
5.2	Bursa – Yıldırım İlçesinde Suriyeli Mülteciler Bağlamında Kurs Değerlendirmesi.....	45
5.3	Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırılmasının Ekonomik Etkileri	48
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	56
	KAYNAKLAR	59
	ÖZGEÇMİŞ.....	66

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABÖ : Afrika Birliği Örgütü

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİGM : Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

s. : Sayfa

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

UNHCR : The UN Refugee Agency

vd. : Ve diğerleri

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1 : Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Şehirlere Göre Dağılımları	23
Çizelge 3.2 : Türkiye'deki Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyet Dağılımları	24
Çizelge 5.1 : Tüm Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımları	44
Çizelge 5.2 : Suriyeli Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımı.....	45
Çizelge 5.3 : Bursa – Yıldırım İlçesinde Açılan Kurs Sayısı	45
Çizelge 5.4 : Bursa – Yıldırım İlçesinde Açılan Meslek Edindirme Kurslarının Türleri	45

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1 :	Suriye'nin Dini Yapısı.....	18
Şekil 3.2 :	Suriye'nin Etnik Yapısı	19
Şekil 3.3 :	Suriye Demografisinin İç Savaş Öncesi Ve Sonrası Durumu	20
Şekil 3.4 :	Suriye Demografisinin İç Savaş Öncesinde Ve Sonrasındaki Oransal Değişimi	21
Şekil 3.5 :	Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye'deki İlk 10 İle Göre Dağılımı.....	25
Şekil 5.1 :	Kayıt Dışı Çalışan Suriyeli Çocuk Sayısı	50

SURİYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI VE BU SÜRECİN EKONOMİK ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Yoğun sığınmacı maruziyeti ile birlikte Türkiye’de son yıllarda göç yönetimi konusuna yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Bu doğrultuda, politikalar ve uygulamalar bu etki neticesiyle düzenlenmekte, değiştirilmekte ve yeniden oluşturulmaktadır. Yapılan düzenlemelerle birlikte ülkemizde bulunan mültecilere yönelik sosyal politika çerçevesinde sunulan bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklar sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve hizmetler şeklindeyken yükümlülükler ise evlenme ve boşanma gibi her vatandaşı ilgilendiren konuları içermektedir. Bu bağlam içinde değerlendirildiğinde Türkiye, Suriyeli mülteciler için bir geçiş ülkesi haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye Suriyeli sığınmacılara insani olarak birçok konuda yardım etmiştir. Bu noktada meslek edindirme üzerine de çalışmalar yapılmaktadır. Bursa’da yaşayan göçmenlerin meslek yapılarına bakılacak olursa, çok çeşitli meslek yapıları olduğu görülmektedir. Bundan sonra açılacak kurslarda özellikle katılımcıların mesleki yetkinlikleri, aldıkları meslek eğitimleri, dil bilme düzeyleri mevcut projelerin başarısını arttıracak ve istihdama olumlu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Meslek sahibi olan Suriyeli mültecilerin kendi mesleklerinin öğretilmesi ve bilinçlendirilmesi hem kursun mahiyetinin amaca yönelik gerçekleşmesine sebep verecek hem de kursiyerin doğru meslek kursuna katılmasını sağlayacaktır. Bu da doğasında istihdamla ilgili olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Suriye, Mülteci, Sığınmacı, Meslek Edindirme

GAINING A PROFESSION TO SYRIAN REFUGEES AND EXAMINING THE ECONOMIC EFFECTS OF THIS PROCESS

SUMMARY

With the intense exposure of refugees, a new perspective has been brought to the issue of migration management in Turkey in recent years. In this direction, policies and practices are regulated, changed and re-formed as a result of this effect. With the arrangements made, there are some rights offered within the framework of social policy for refugees in our country. While these rights are in the form of health, education, work, social assistance and services, obligations include issues that concern every citizen such as marriage and divorce. When evaluated in this context, Turkey has become a transit country for Syrian refugees. In this context, Turkey has helped Syrian refugees in many humanitarian issues. At this point, studies are also carried out on vocational training. If we look at the occupational structures of the immigrants living in Bursa, it is seen that there are many different occupational structures. It is thought that in the courses to be opened from now on, especially the vocational competencies of the participants, the vocational training they receive, the level of language proficiency will increase the success of the current projects and contribute positively to employment. Teaching and raising awareness of the professions of Syrian refugees who have professions will both lead to the purpose of the course and ensure that the trainee attends the right vocational course. This will naturally contribute positively to employment.

Keywords: Syria, Refugee, Asylum Seeker, Vocation

1. GİRİŞ

Bu çalışmada; Suriye iç savaşının ardından yoğun göçlere maruz kalan Türkiye’de Suriyeli mültecilere meslek kazandırılması konusunun ve ekonomik etkilerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Yapılan düzenlemelerle birlikte ülkemizde bulunan mültecilere yönelik sosyal politika çerçevesinde sunulan bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklar sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve hizmetler şeklindeyken yükümlülükler ise evlenme ve boşanma gibi her vatandaşı ilgilendiren konuları içermektedir. Bu bağlam içinde değerlendirildiğinde Türkiye, Suriyeli mülteciler için bir geçiş ülkesi haline gelmiştir. Bu bağlamda Türkiye Suriyeli sığınmacılara insani olarak birçok konuda yardım etmiştir. Bu noktada meslek edindirme üzerine de çalışmalar yapılmaktadır. Bursa’da yaşayan göçmenlerin meslek yapılarına bakılacak olursa, çok çeşitli meslek yapıları olduğu görülmektedir. Bundan sonra açılacak kurslarda özellikle katılımcıların mesleki yetkinlikleri, aldıkları meslek eğitimleri, dil bilme düzeyleri mevcut projelerin başarısını arttıracak ve istihdama olumlu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Meslek sahibi olan Suriyeli mültecilerin kendi mesleklerinin öğretilmesi ve bilinçlendirilmesi hem kursun mahiyetinin amaca yönelik gerçekleşmesine sebep verecek hem de kursiyerin doğru meslek kursuna katılmasını sağlayacaktır. Bu da doğasında istihdamla ilgili olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda beş bölümden oluşan çalışmanın ikinci bölümünde göç ve mültecilik kavramları açıklanmış, üçüncü bölümde Suriyeli mülteciler konusu ele alınmış, dördüncü bölümde Suriyeli mültecilere meslek kazandırma faaliyetleri ortaya konulmuş, son bölümde ise Bursa – Yıldırım özelinde değerlendirmeler yapılmıştır.

2. GÖÇ VE MÜLTECİLİK

2.1 Göçün Tanımı

Göç insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Bu nedenle, insanın var olduğu her yerde göç kavramı kendine yer bulabilir. Göç olgusu gerek göç eden gerekse de göç alan toplumları karşılıklı olarak etkileyen bir unsurdur. Toplumları ekonomik, sosyal, kültürel ve dini bakımdan etkileyerek onlar üzerinde sosyolojik, psikolojik, demografik vb. değişikliklere neden olmaktadır. Göç denildiğinde akla ilk gelen anlam, bir yerden başka bir yere gitmek, yer değiştirmek olarak algılanabilir. Fakat göç kavramının birçok tanımı yapılmaktadır. Göç, “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s. 22).

Lee’ye (1966, s. 49) göre göç; “genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı ikamet değişikliği” olarak ifade edilmektedir. Toplum Bilim Terimleri sözlüğünde göç ve çeşitleri tanımlamaları şu şekildedir: “göç; bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleridir. İçe göç, bir ülkeye başka ülkeden bireylerin ya da toplumsal kümelerin gelip yerleşmesi, dışa göç ise, bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleridir.” (Ozankaya, 1975, s. 49-53).

Birey ya da gurupların göç etme tercihlerinde doğal, ekonomik, siyasal ve sosyal birçok neden bulunabilir. Deprem, kuraklık, sel baskını vs. gibi doğal nedenler, işsizlik gibi ekonomik nedenler, savaş, terör, baskı ve zulüm gibi siyasal nedenler, daha iyi bir eğitim ve sağlık hizmeti alma gibi sosyal nedenler, insanların göç etmelerinde büyük rol oynamaktadır (Sağır, 2018, s. 205-206).

Bahsettiğimiz bu etmenleri gönüllü/ekonomik göç ve zorla/zorunlu göç olarak gruplandırabiliriz (Türkiye ve Göç, 2017, s. 42).

- Gönüllü / ekonomik göç: bireylerin eğitim, sağlık ve maddi olarak hayat standartlarını daha iyi seviyelere taşımak amacıyla kendi ülkelerini terk etmelerine denir. Buradan da anlaşılacağı üzere gönüllü/ekonomik göç, insanların kendi ülkelerinde bulamadıkları imkanlara ulaşmak ve yaşamlarını refah içinde sürdürmek için başka yerlere göç etmeleri demektir.

- Zorla / zorunlu göç: “doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi” demektir. Toplular sel, afet, yangın, deprem vb. doğal nedenlerden ötürü ülkelerini terk etmek zorunda kalabilir. Benzer şekilde, savaş, terör, zulüm, etnik ayrımcılık gibi insan yapımı nedenlerden ötürü de doğup büyüdükları toprakları terk etmek zorunda kalabilirler. Dolayısıyla gerek insan yapımı gerekse de doğal nedenlerden ötürü, kendi ülkelerinde hayatlarını devam ettiremeyeceğini düşünen insanlar zorla göçe maruz kalmaktadırlar.

2.2 Sığınmacı ve Mülteci Kavramları

Farklı sebeplerle zorunlu ya da gönüllü bir şekilde, ülkelerinden ayrılan ya da ayrılmak zorunda kalan kişiler söz konusu olduğunda “mülteci” ya da “sığınmacı” kavramları karşımıza çıkmaktadır. Bu iki kavram literatürde tartışılmalı ve ayrımlarına işaret edilen kavramlardır. Sığınmacı kavramı, ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ve başka bir ülkede, mülteci statüsü almak isteyen kişileri karşılamaktadır (Yıldız, 2017, s. 36-67).

Mülteci kavramı ise, yetkili makamlar tarafından sığınma talebi değerlendirilen, uluslararası ve ilgili ulusal hukuk kurallarına göre sığınma hakkını alan kişileri ifade etmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1020).

Bu noktada, mülteci statüsü için başvuruda bulunan her sığınmacının mülteci statüsü alamayabileceği ifade edilmelidir. Bu çerçevede, sığınmacı ifadesinin mülteciliğin bir önceki aşaması olduğu söylenebilir. Bu süreçte, bu kişilerin resmi statüsü olmadığı için haklarının korunması önemli görülmektedir.

Yıldız (2017, s. 59-60), henüz mülteci statüsü almamış olan sığınmacıların, bu süre içinde ülkelerine geri gönderilemeyeceğine ve bu kişilere hak temelli bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Betts, Loescher ve Milner (2015, s. 23) mülteciyi, hakları ihlal edilen ve daha güvenli yerlerde yaşayabilmek adına ülkelerini terk eden insanlar olarak tanımlarken; mülteciliğin yakın zamanda ortaya çıkan bir kavram olmadığına işaret etmektedirler.

Mülteci hukuku, İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve izleyen dönemlerde gerçekleşen hak ihlalleri ve göç hareketliliğiyle birlikte Birleşmiş Milletler için önemli

konulardan biri haline gelmiştir. Bu kapsamda uluslararası mülteci hukukunun temel metinleri olarak kabul edilen ve uluslararası düzeyde mülteci haklarının çerçevesini çizen belgeler, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü'dür (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1008).

1960'lı yıllarında başında Dünyada tekrar mülteci krizlerinin ortaya çıkmasıyla sözleşmedeki tarih ve coğrafi sınırın kaldırılması ve kapsamın genişletilmesi ihtiyacı doğmuştur (Özgöker ve Doğan, 2019, s. 21). Bu sebeple, 1967 yılında düzenlenen protokolde mülteci kavramı tekrar düzenlenmiştir. Sözleşme, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda mülteci olan kişileri içerdiğinden dolayı, bu tarihten sonra ortaya çıkabilecek durumları kapsamıyordu. Bu sebeple, 1967'de yapılan protokolle tarih sınırlaması ortadan kaldırılmış ve sözleşme bu şekilde güncellenmiştir. Bunun yanında sözleşmede mülteci tanımında bulunan Avrupa ifadesi kaldırılarak, coğrafya sınırlamasının da önüne geçilmiş olmuştur. Bu şekilde 1967 Protokolü ile 1951 sözleşmesindeki tarif ve coğrafya sınırlamaları kaldırılmış hali, bugün de kullanılan mülteci tanımını oluşturmuştur.

Afrika'da Mülteci sorununu konu alan 1969 tarihli Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) Sözleşmesi madde 1 birinci bendinde Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımını tekrarlamış; ikinci bendinde ise, bu tanımın kapsamını genişletmiştir. Buna göre mülteci, kendi menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan kişiler" şeklinde tanımlanmaktadır (Perruchoud ve Redpath, 2013, s. 65). ABÖ Sözleşmesi, bu şekilde daha kapsamlı bir tanım sunmuştur. ABÖ Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımından da anlaşılacağı üzere, yaşadıkları ülkeden iç karışıklıklar ve savaş sebebiyle kaçanlar mülteci statüsü kazanacaktır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 33. Maddesine göre mültecilerin zorla geri gönderilmeleri de yasaklanmıştır. Mülteci hukukunun temel belgesi olarak nitelendirilen sözleşme, bir mülteci hakları listesi oluşturarak mültecilere sağlanması gereken temel haklar konusunda çerçeve çizmesi bakımından önem taşımaktadır. Aynı zamanda, daha sonra yapılacak olan düzenlemelerde, bu sözleşmedeki mülteci tanımı üzerinden hareket edilmiş, tanım genişletilmiş, eklemeler yapılmıştır (Betts ve diğ., 2015, s. 34).

1970 ve 1980’li yıllarda Orta Amerika’da meydana gelen şiddet olayları ve insan hakları ihlalleri yaşanmasının ardından 1984 yılında Meksika, Orta Amerika ve Panama’dan akademisyen, hukukçu ve hükümet temsilcileri Kolombiya’nın Cartagena şehrinde bir araya gelerek Cartagena Bildirgesi’ni imzalamıştır. Bildirgede mültecilerin karşı karşıya gelebilecekleri durumlar yeniden değerlendirilerek mülteci tanımı genişletilerek yeniden yapılmıştır. Bildirge, mülteci kavramını; “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı yaşamları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler” olarak tanımlamıştır (Kınık, 2010, s. 38). Bu şekilde Cartagena Bildirgesi, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nde yapılan mülteci tanımını genişletmiştir.

Mülteciler hukuku için bir diğer önemli belge, temel insan hakları konusunda çerçeve çizen 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’dir. Beyannamenin içinde, mültecileri de ilgilendiren maddeler yer almaktadır. Beyannamenin 14. Maddesi “herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” ifadesiyle, bir insan hakkı olarak sığınma hakkıyla ilişkilidir. Bu madde, “yapılan ve yapılacak bütün uluslararası ve ulusal düzenlemeleri çerçeveleyecek bir özellik taşımaktadır” (Erdoğan, 2018, s. 44-45). 14. maddenin 2. fıkrasında “gerçekten de siyasi olmayan suçlar veya Birleşmiş Milletler’in amaçları ve ilkelerini ihlal eden davranışlardan kaynaklanan kovuşturmalar söz konusu olduğunda bu hakka başvurulamaz” ifadesi yer almaktadır. Bu şekilde, sığınma hakkına bir sınırlama getirilmiş ve hakkın dışında kalan konunun çerçevesi çizilmiştir. Bunun yanında 13. maddenin 2. fıkrasında da “Herkes kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkesine dönme hakkına sahiptir” ifadesiyle sığınma hakkının doğal bir insan hakkı olduğu vurgusu yapılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’ni kabul eden çok sayıda ülke bulunmaktadır. Bununla birlikte, beyannamenin herhangi bir yasal bağlayıcılığı olmazken; beyanname, devletlere etik boyutta bir yol gösterici konumunda bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) mülteciyi, “eziyet, çatışma, saldırı veya toplum huzurunu ciddi şekilde bozan diğer durumlarda; geldikleri ülkelerin dışında bulunan ve bunun sonucu olarak da ‘uluslararası koruma’ talebinde bulunan kişiler” olarak tanımlamaktadır. BMMYK’nın mülteci tanımında,

sığınma talep eden kişilerin yaşadığı ülkede karşı karşıya kaldığı tehlikelere vurgu yapılmaktadır (UNHCR, 2021, s. 1).

Bozbeyoğlu (2015, s. 65-66), mülteciliğin neden ve sonuçları açısından tekil bir insanlık durumu olduğuna işaret etmiştir. Benzer şekilde konu ile ilgili gerçekleştirilen bir araştırmada da Türkiye’deki Suriyelilerin “mülteci” olarak tanımlanması gerektiğine işaret edilmektedir (Erdoğan vd., 2017, s. 5). Yine, Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği ve çok sayıda uluslararası kuruluş, Türkiye’nin 1951 Sözleşmesi’ne koymuş olduğu coğrafi sınırlamaya rağmen ülkedeki sığınmacıları mülteci olarak tanımlamaktadır. Bir bireyin mülteci olarak tanımlanabilmesi aşağıda sıralanan kriterleri karşılaması gerektiği ifade edilmektedir (Alba ve Holdaway, 2017, s. 45-46).

- Kişi kendi ülkesinin dışında yaşamalı;
- Kişinin karşı karşıya kaldığı gerçek bir risk bulunmalı;
- Kişiye yönelik zarar getirecek bir eziyet bulunmalı;
- Kişinin karşı karşıya kaldığı durumun kaynağı başarısız bulunan bir devlet koruması olmalı;
- Kişinin karşılaştığı risk; ırk, dil, din, siyasi görüş veya ait olunan grup gibi medeni ve siyasi durumlarla ilişkili olmalı;
- Kişinin korunmaya ihtiyacı olmalı.

Yukarıda sıralanan maddeler de dikkate alındığında, kişinin mülteci olma durumu bir tercihin ötesinde zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, yaşadıkları ülkeden tehdit ve korku ortamı sebebiyle kaçan ve başka bir ülkeden sığınma, koruma isteyen tüm bireyler mülteci olarak tanımlanabilir.

Uluslararası Göç Örgütü’ne göre sığınma talebinde bulunan kişinin başvurusu; insani ya da diğer nedenlerden dolayı olumsuz sonuçlanırsa, bu kişiler o ülkede düzensiz ve kanuna uygun olmayan durumlarda, ülkede bulunan herhangi bir yabancıya uygulanan yaptırımlar gibi sınır dışı edilebilirler (Çalık, 2015, s. 123).

Örgütün belirttiği hallerde sınır dışı edilme eyleminin gerçekleşebilmesine karşın; 1951 Sözleşmesi “geri göndermeme” ilkesini koymuş, Türkiye de sözleşmeye taraf olan bir ülke olarak yaptığı yasal düzenlemelerde “geri göndermeme” ilkesini devlet politikası olarak kabul etmiştir. Türkiye’nin bu konuya ilişkin tutumuna aşağıdaki başlıkta değinilmiştir.

2.3 Türkiye'nin Göçe ve Mülteciliğe İlişkin Tutumu

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin Türkiye tarafından da imzalanması, uluslararası hukuk sistemi ve düzenine ayak uydurabilmek açısından ilk metin olması nedeniyle özellikle önemlidir. Bu sözleşme, göç sorununu belli başlı ülkelere daha fazla yük olması ve uluslararası iş birliği sağlama çabası nedeniyle de ortaya çıkmıştır. Sözleşmenin içeriği gereği "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olayları" kapsamaktadır. Bu ifade, sonrasında gerçekleşen krizler nedeniyle ise bu sözleşmeyi yetersiz kılmıştır.

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni hemen imzalamıştır ancak bu sözleşme yürürlüğe 1961 yılında girmiştir. Sözleşme kabul edilirken, Avrupa dışından gelen kişileri mülteci olarak kabul etmemeye yönelik coğrafi çekince koyulmuştur. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü (New York Protokolü) ile bu çekinceyi kaldırma hakkı sunulsa da Türkiye bu çekinceyi günümüzde hala korumaktadır. Bu çekincenin varlığı ülkeye sığınan kişileri kabul etmeme ya da sözleşmenin tanıdığı ayrımcılık yapmama, din özgürlüğü, mahkemelere başvuru, sınır dışı edilmeme ve geri gönderme yasağı gibi hakları olumsuz yönde etkilememektedir. İstatistiklere bakıldığında ise ülkemize gelen kişilerin çoğunlukla bu coğrafi sınırlama içerisinde bulunan ülkelere geldiği anlaşılmaktadır.

Suriye krizi sonrası kitlesel halde yaşanan göçler göç sürecinin yönetiminde yeni bir sayfa açılmasına aracılık etmiştir. Değişen ve yoğunlaşan göç hareketliliği nedeniyle yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda, göç konusunu bütüncül olarak insan haklarına uygun şekilde düzenleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013'te çıkarılmıştır. Bununla birlikte Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Göç Politikaları Kurulu gibi idari yapılar oluşturulmuştur. Bu kanunda, etkili bir göç yönetim sistemi kurma ve mülteci haklarını uluslararası standartlara uyumlu hale getirme çabası görülmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi, ulusal mevzuatımızın şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu sözleşme incelendiğinde, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer alan bazı maddelere yansıdığı ve ikisinin ortak konuları ele aldığı görülmektedir. Türk hukukunda göç konusu ele alınırken doğrudan sözleşmeye gönderme yapılmasa da Cenevre Sözleşmesi'nin Türkiye göç politikalarında etkisi olduğu açıkça görülmektedir. Cenevre Sözleşmesi, mülteci statüsünün tanınmasına

yönelik koşulları belirlediği gibi bunun yanı sıra statünün sona ermesine yönelik ölçütleri de düzenlemiştir. Bu ölçütler, YUKK'ta da yer almaktadır. Bu aktarım gerçekleştirilirken kanunda yer alan ölçütler, sadece mülteciler için değil aynı zamanda şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinin sona ermesinde de etkili olacak şekilde ele alınmıştır.

Yaşanan krizlerin ve göç türünün değişimiyle birlikte, Türkiye'de son yıllarda göç yönetimi konusuna yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Bu neden dışında aynı zamanda Türkiye'nin AB üyelik sürecinde aday ülke olarak bulunuyor olması, her alanda olduğu gibi göç alanında da AB ile uyumlaşma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, politikalar ve uygulamalar bu etki neticesiyle düzenlenmekte, değiştirilmekte ve yeniden oluşturulmaktadır. Yapılan düzenlemelerle birlikte ülkemizde bulunan mültecilere yönelik sosyal politika çerçevesinde sunulan bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklar sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve hizmetler şeklindeyken yükümlülükler ise evlenme ve boşanma gibi her vatandaş ilgilendiren konuları içermektedir.

Savaş, çatışma, rejim değişiklikleri, doğal afet ve iklim gibi nedenlerle yaşanan krizler insanların başka ülkelere sığınmalarına yol açmaktadır. Bu kişilerin hakları ve yükümlülükleri hem ulusal hem de uluslararası düzeyde hukuksal metinlerde ele alınmıştır. Göç olgusu, tarihsel sürece bakıldığında Türkiye'yi de çok uzun süredir doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Türkiye karşılaştığı bu göç hareketleri karşısında çeşitli politikalar oluşturmuş ve göç yönetimini sağlamak adına adımlar atmıştır. Bu politikaların oluşturulmasında AB'ye aday ülke olunması sebebiyle, uluslararası güçlerin etkisi görülmektedir. Bu anlamda politikalar düzenlenirken, değiştirilirken ve yeniden oluşturulurken BM, AB ve BMMYK'nın etkisinden söz edilebilir. Uyumlaştırma sürecinde uluslararası düzeyde çeşitli metinler kabul edilmiş ve bunların etkisiyle de ulusal mevzuat oluşturulmuştur. Göç konusunu içeren birçok düzenleme dağınık şekilde bulunmakla birlikte, 2013'te bu alanı bütüncül bir düzeyde ele alan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmıştır.

Uyum kapsamındaki adımlardan biri, 2018-2023 yıllarını kapsayan Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı'dır. Bu planın farklı statüdeki yabancılar ve Türk vatandaşlarının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesiyle bütüncül yaklaşımı benimsediği belirtilmektedir. Ayrımcılık yapmama ilkesinin vurgulandığı bu planın hazırlanmasında ilgili uluslararası kuruluşları, kamu kuruluşları, belediyeler, sivil

toplum kuruluşları ve göçmenler yer almıştır. Planın uygulanmasından sorumlu ana yapı GİGM'dir ve bu doğrultuda her altı ayda bir ilgili mercilerden bilgilendirme raporu ister. Bu raporlar doğrultusunda yıllık olarak öneriler hazırlanmaktadır. Planda “toplumsal uyum, bilgilendirme, eğitim, sağlık, işgücü piyasası ve sosyal destek” konularını içeren altı tema bulunmaktadır. Her tema için stratejik amaç ve hedefler belirlenmiştir. Stratejik öncelik ise toplumsal katılıma verilmiştir. Bu doğrultuda göç eden kişilere yönelik toplumsal kabulün güçlendirilmesi, bunu arttırmak için tedbirlerin alınması, belediyenin rollerinin güçlendirilmesi, yerel halkla bir arada yaşamın desteklenmesi, din hizmetlerinden yararlanmada alt yapının güçlendirilmesi, danışma mekanizmalarına katılımın geliştirilmesi, STK'ların kapasitelerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (GİGM, 2020). Stratejik amaçlar doğrultusunda hedeflerin, faaliyetlerin ve sonuç/göstergelerin net bir şekilde belirlendiği görülmektedir. Bu nedenle planın uygulanabilmesinde somut adımların bulunduğu düşünülmektedir. Göç İdaresi Başkanlığının uyumu da içeren devam eden 18 adet projesi bulunmaktadır (GİGM, 2021). İçişleri Bakanlığının 2021 Faaliyet Raporu'nda yetersiz personel, fiziki donanım ve altyapıda eksiklik, görev paylaşımlarında netsizlik, yetersiz sosyal tesis, yurtdışı teşkilatlanmasının tamamlanmaması gibi zayıflıklar bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı, 2021).

Türkiye tarihi boyunca birçok kıtadan, ülkeden, etnik kökenden, farklı dilden ve dinden insana kapısını açmıştır ancak 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nde konulan ve 1967 Protokolü'nden sonra da geri çekilmeyen coğrafi çekinceden dolayı Türkiye'nin izlediği göç politikası katı olarak nitelendirilmekte, uluslararası düzeyde birçok ülke tarafından eleştirilmekte ve bu çekincenin kaldırılması kendi çıkarlarına olacağı için çeşitli yöntemlerle bu sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye eleştirilirken AB'nin göçe ilişkin sıkı tutumu düzensiz göçe yol açarak krizi derinleştirmekte, insan kaçakçılığını desteklemekte ve nicelerinin ölümüne ve kaybına neden olmaktadır. Türkiye'nin deneyimlediği göç hareketliliklerinin çeşitlenmesi ve değişmesi bakımından, bu süreç yönetilirken geliştirilen politikaların dinamik olduğu söylenebilir.

3. SURİYELİ MÜLTECİLER

3.1 Genel Hatları ile Suriye Savaşı ve Suriyeli Mülteciler

Aralık 2010'da Muhammed Buazizi adında bir seyyar satıcının Tunus'un Sidi Bouzid şehrinin hükümet binasının önünde kendisini yakmasıyla ilk olarak Tunus'ta başlayan sonra Ortadoğu'da diğer devletlere yayılan ayaklanma dalgası "Arap Baharı" olarak adlandırılmaktadır. Ekonomik sebeplerle başlayan Buazizi'nin eyleminden bir gün sonra diğer seyyar satıcılar da protesto eylemleri düzenlediler. Hükümetin engellemelerine karşı, ayaklanmalar ilk önce Tunus'a sonraki üç ay içerisinde neredeyse tüm Ortadoğu bölgesine yayıldı. Bu protestolara halkın farklı kesimlerinden çok sayıda insan katıldı. Protestolar çerçevesinde, hükümetin kötü yönetimine, işsizlik, yoksulluk ve yaygın yolsuzluklara karşı tepkiler dile getirildi. Önce Tunus'ta ve daha sonra Mısır ve Yemen'de siyasal liderleri deviren Arap ayaklanmaları Libya'da ise iç karışıklığa yol açarak NATO müdahalesi yoluyla rejim değişikliği ile sonuçlanmıştır (Gelvin, 2016, s. 373-374).

Ortadoğu'da diğer ülkeler de bu ayaklanmalardan uzak kalamamıştır. Bahreyn, Ürdün, Cezayir, Fas, Sudan, Filistin, Umman, Suudi Arabistan, Irak, Kuveyt'te de protestolar yaşandı. Suriye'de ise Mart 2011'de başlayan ayaklanmalar bölgesel ve küresel aktörlerin de müdahil olmasıyla bir iç savaşa yol açmıştır. Arap ayaklanmalarının Suriye'deki yansımalarını anlamak için biraz geçmişe kısaca göz atmak gereklidir.

1964 Hama ayaklanması ve 1975-1982 yılları arasındaki özellikle Sünni İslami gruplar ile Hafız Esed önderliğindeki merkezi hükümet arasındaki çatışmalar Arap Baharı çerçevesinde yaşanan Suriye iç savaşını anlama noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Öncelikle, Suriye'deki etnik ve dini farklılıklar bu çerçevede belirleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. Dini olarak, Suriye'nin yaklaşık %70'i Sünni Müslümanlar, %11'i Nusayriler (Aleviler), %3'ü Dürziler, %1,5'u İsmaililer ve %14'ü ise Hristiyanlardan oluşmaktadır. Etnik açıdan ise Araplar çoğunluğu oluşturmaktadır. Nüfusun geri kalanı ise %8,5 Kürtler, %4 Ermeniler, %3 Türkmenler ve Kafkasya kökenlilerden oluşmaktadır. Bu etnik ve dini farklılıklara güçlü aşiret bağları da eşlik etmektedir. Söz konusu etnik ve dini çeşitlilik Fransa'nın Suriye üzerinde manda yönetimi kurduğu dönemde toplumda ayrıştırıcı bir unsur olarak kullanıldı. Fransa'nın belli gruplara ayrıcalık tanıyan yönetimi altında ve

bağımsızlık sonrasında siyasi, askeri ve ekonomik yapılar, toplum içerisinde kendi ihtiyaçları koruyacak ve mağduriyetlerini azaltacakları bir mücadele alanı haline geldi. Diğer taraftan, tesis edilen otoriter yönetimler altında, Suriye toplumunun genelinin karşılanmayan politik, sosyal ve ekonomik talepleri söz konusu olmuş ve bu çerçevede hoşnutsuzluk gittikçe artmıştır (Atlıoğlu, 2018, s. 136-137).

Arap ayaklanmalarının değişim umudu yarattığı bir süreçte, Mart 2011’de Suriye’nin Dera kenti sakinleri, siyasi özgürlük ve Suriye’deki yolsuzlukların bitirilmesini talep eden bir eylem düzenlediler. Bu gösterileri takiben, Humus ve Baniyas’da daha küçük çaplı protestolar gerçekleşti. Her geçen gün artan gösteriler, hükümete karşı bir meydan okumaya dönüştü. Bunun üzerine, Suriye güçleri, Dera’da protestocu halka karşı ateş açarak altı kişiyi öldürdü. Olayların büyümesi üzerine 24 Mart’ta Dera Valisi, Beşar Esed tarafından görevden alındı. Protestoların tüm ülkeye yayılması üzerine Beşar Esed iki yüz altmış mahkumu serbest bıraktığını açıkladıktan sonra hükümeti fesih etti.

Suriye’deki iç savaşın başlangıcında sokak eylemlerine katılan halkın politik talepleri; basın ve toplantı özgürlüğü, siyasi parti oluşturma özgürlüğü, seçimlerde istenilen temsilciyi özgürce seçebilme, polisin işkencesine, vahşi ve keyfi tutuklamalarına son verilmesi, bağımsız yargılama ve siyasi suçluların serbest bırakılması gibi maddeler yer alıyordu. Ekonomik talepleri ise; yoksullukla mücadele, yolsuzlukların engellenmesi, işsizlikle mücadele, kendileri ve çocukları için daha iyi bir gelecek gibi talepleri vardı (Semin, 2011, s. 200-201).

Beşar Esed’in açıklaması ve halkın talepleri neticesinde Esed’in talimatıyla Suriye yönetimi, halkın tepkisini yatıştırmak için bazı reformlar da içeren kararlar aldı. Öncelikle, istifa ettirilen hükümet yerine yeni bir hükümet kuruldu ve yeni hükümet Beşar Esed’in isteği doğrultusunda 48 yıldan beri uygulanan “olağanüstü hal” kanunlarını kaldırdı. İkincisi, Suriye’nin kuzeydoğusunda yaşayan üç yüz bin Kürt vatandaşına kimlik verildi (Semin, 2011, s. 185). Üçüncüsü, Esed öğretmenlerin peçe takmasını yasaklayan kanunu kaldırdığını açıkladı. Son olarak ise, Esed suç işleyenler hariç gözaltına alınan yüzlerce protestocunun serbest bırakılması talimatını verdi. Fakat, muhaliflerin Esed rejimine güvenmemesi, Müslüman Kardeşlerin kendilerine son otuz yıldır yapılan kötü muamelelerin intikamını almak istemeleri ve Sünni Müslümanların Arap Baharı sürecini kendi gelecekleri için bir fırsat görmelerinden dolayı gösteriler yatıştırılamadı (Orhan, 2018, s. 55).

Protestolardaki demokrasi ve özgürlük söyleminin yanında, protestolara katılanların büyük bir çoğunluğunun Sünni Müslümanlar olması, bu durumla doğru orantılı olarak protesto gösterilerinin Cuma günlerinde yoğunlaşması ve Sünnilerin ağırlıklı olduğu Dera kentinde çatışmaların başlamasından dolayı zamanla mezhepçi vurgunun arttığı bir ayaklanmaya dönüştü (Atlıoğlu, 2018, s. 139). Rejim karşıtı gösterilerin devam etmesi üzerine, 25 Nisan'da Suriye ordusu Sünnilerin protesto merkezi haline gelen Dera'ya müdahale etti (Aljazeera, 2020, s. 2-3). Ayaklanmanın ikinci ayından itibaren Esed, Dera kentinden sonra ayaklanmalarda ön plana çıkan diğer şehirlere karşı da büyük ölçekli askeri hareketler başlattı. Muhalifler ise bu duruma tepki olarak, ayaklanmaları başkent Şam ve ülkenin en büyük şehri olan Halep'e taşıdılar (Uzun, 2017, s. 12-13).

ABD'nin de desteğiyle, Arap Birliği'nin Ekim 2011'de Mısır'da yaptığı toplantıda Esed rejiminin şiddeti durdurması ve muhalifler ile müzakere görüşmelerine başlaması için bir komitenin kurulmasına karar verildi. Suriye Komitesi adında kurulan birlik, 30 Ekim'de yaptığı toplantıda Suriye rejimini alınan kararlara uymaya davet etti. Şam rejimi müzakereler sonucu alınan kararları kabul edip, Kasım 2011'de Arap Birliği ile anlaşma imzaladı. Anlaşma çerçevesinde, muhalifler ile rejimin en kısa süre içinde görüşmesini, protestolar sırasında tutuklanan mahkumların serbest bırakılmasını ve güvenlik güçlerinin muhaliflere baskı yapmamasını öngören kararlar alındı. Rejimin görüşmeler konusunda isteksiz davranmasına ve anlaşma şartlarını uygulamaya yanaşmamasından dolayı Arap Birliği tepki göstererek Kasım 2011'de, oy birliği şartı sağlanmamasına rağmen, Suriye'nin üyeliğini askıya aldı.

Suriye meselesi Arap Birliği çerçevesinde çözülemeyince konu Ocak 2012'de Birleşmiş Milletlere taşındı. BM sorunu çözmeye yönelik sunduğu planda, Beşar Esed'in görevinden ayrılmasını istedi. Fakat Rusya ve Çin Suriye'nin içişlerine karışılmasının doğru olmadığını ve Esed kadar muhaliflerin de suçlu olduğunu savunarak bu kararı veto etti. ABD, Arap Birliği ve BM çerçevesinde istediği sonucu alamayınca, Suriye'nin Dostları adlı bir oluşum başlattı. Şubat 2012'de yapılan ilk toplantıya Suriye çağrılmadığı için Çin ve Rusya tepki olarak toplantılara katılmama kararı aldı. Toplantıda Arap Birliğinde alınan kararlara benzer kararlar çıkartıldı ve Suriye Ulusal Konseyi, Suriye'nin tek temsilcisi olarak kabul edildi. Bu konuda da istenilen başarı sağlanamadığı için Türkiye'nin teşvikleriyle Kasım 2012'de Suriye

Muhalef ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu adında geniş katılımlı bir grup oluşturuldu.

Bütün bu gelişmelere karşılık Suriye yönetimi muhaliflere karşı askeri yöntemler kullanmaya devam etti. Rejimin titiz bir şekilde askeriyede oluşturduğu kadrolar sayesinde, Tunus, Mısır ve Yemen'den farklı olarak, rejim ile ordu dayanışma içerisinde kaldı. Buna karşılık, protestocular da silahlanmaya başladılar. Muhalefet silahlandıktan sonra Suriye'de rejim ve muhalif safları daha da netleşti. Fakat şiddetin artması rejimi zayıflatamadı. Bu aşamada ordu, istihbarat ve polis güçleri, herhangi bir rejim değişikliğinde tasfiye edileceklerini düşündükleri için rejime daha fazla destek vererek güçlenmesine sebep oldular. Bu durum, Suriyeli protestocuların Tunus ve Mısır örneğindeki gibi değişim yaşanması yönündeki beklentilerinin boşa çıkmasına sebep oldu (Baczko vd., 2018, s. 91-92).

Bu dönemde, Suriye ordusunda görev alan Sünni subay ve askerlerin Suriye ordusundan ayrılarak Özgür Suriye Ordusunu kurmaları ülkedeki çatışmaların zaman içerisinde mezhepsel çatışma yönüne evrildiğini ortaya koymaktadır. 2013 yılında Suriye iç savaşına dahil olan Şii Hizbullah savaşçıları ve El-Kaide bağlantılı IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) örgütünün iç savaşa doğrudan müdahil olması çatışmalardaki mezhepçi vurgunun daha da artmasına sebep oldu (Atlıoğlu, 2018, s. 141).

Esed yönetimi protestoların başladığı günden itibaren muhalifleri bazı stratejilerle bölmeye çalıştı. Rejim muhalefet içinde bölünme yaratmak için, ilk olarak, aşiretler ve büyük aileler ile müzakereler gerçekleştirilmesi, olaylarda sorumlu görülen kişilerin görevden alınması, dini bir kanal olan El-Nur'a yayın izni verilmesi ve kadın öğretmenlerin nikab takmasına izin verilmesi gibi bir dizi kararlar aldı. Esed muhaliflerin yalnızca Sünni Araplardan oluştuğunu sürekli olarak vurguladı. Diğer taraftan, Esed yönetimi tarafından, 1962'den beri vatandaşlık kimliği olmayan Suriyeli Kürtlere kimlik verildi. Bölme planlarının son olarak, muhalifleri ayrıştırma politikasının bir parçası olarak, yönetim, radikal muhalifleri serbest bıraktı (Baczko vd., 2018, s. 92-94). Nitekim, serbest kalan kişiler Suriye'deki radikal grupların kurulmasında önemli rol oynadılar.

Suriye muhalefeti birçok gruptan oluşuyordu. Sivil muhalefet şehirde veya köyde yaşayan yoksullar, entelektüeller ve siyasi aktivistleri kapsıyor iken; İslam dinini ön

plana çıkaran gruplar ve dini saiklerle mobilize olan Müslüman Kardeşler gibi daha ılımlı olarak tanımlanan gruplarla, IşİD ve En-Nusra gibi radikal grupları içermekteydi (Orhan, 2013, s. 56). Bunun yanında bu gruplardan bağımsız hareket eden bir Kürt muhalefeti de söz konusudur.

Suriye iç savaşında yer alan tarafları rejim yanlıları ve rejim karşıtları olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Yerel anlamda rejim yanlıları Esed ailesi, Baas Partisi, Suriye Ordusu, El-Muhaberat ve Suriyeli milis gruplardan oluşmaktadır. Uluslararası anlamda ise rejim yanlıları Rusya, İran, Lübnan Hizbullah'ı ve Suriyeli olmayan milis gruplardan meydana gelmektedir. Buna karşı yerel anlamda rejim karşıtları Suriye Ulusal Konseyi, yerel sivil konseyler ve kurumlar, zgr Suriye Ordusu, Ahrar uř-şam, En-Nusra Cephesi, IşİD ve çeşitli Kürt örgütlerinden teşekkül etmektedir. Uluslararası anlamda rejim karşıtları ise ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri Avrupa Birliği, Fransa, Türkiye, Suudi Arabistan ve Ürdün'den oluşmaktadır (zcan, 2017, s. 4-5).

Suriye muhalefeti, başlangıçta siyasal ve ekonomik reform talepleriyle yola çıkmasına rağmen ilerleyen süreçte bir dönüşüm yaşadı. Suriye ordusundan ayrılan subayların kurduğu zgr Suriye Ordusu (SO) aktifleşerek Esed rejimine karşı silahlı mücadeleye başladı. Dolayısıyla masum reform talepleriyle başlayan süreç, rejim değişikliği hedefine dönüşmüş, hatta Suriye halkı Beşar Esed ve saldırılardan sorumlu Baas yöneticilerinin devrilmesinin yeterli olmadığını, cezalandırılmaları gerektiğini de ifade etmiştir (zdemir, 2016, s. 81-102).

Suriye iç savaşının başlarında askeri muhalefette ön plana çıkan SO, homojen ve kontrol edilebilir bir yapı haline gelememi ve dolayısıyla muhalefeti bir arada tutabilecek bir ereve sunamadı. Zamanla rejim muhalifleri birbirinden bağımsız pek çok gruba ayrıldı ve rejim güçleri ile çatışmalar hızlandıkça muhaliflerin çoğu radikalleşmeye başladı. Rusya'nın, İran'ın, Iraklı şii milislerin ve Lübnan Hizbullah'ı savaşçılarının Esed rejiminin yanında yer alarak Suriye'de savaşmaya başlamaları çatışmalarda daha ayrımcı dinamiklerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bununla birlikte, Suriye muhalefetine dahil olan yabancı savaşçılar ve radikal gruplar, Suriye'de oluşan güvenlik boşluğunu fırsat bilerek kısa zamanda sahadaki etkinlik alanlarını geliştirmeye başladılar (Ulutaş vd., 2015, s. 8-9).

Kaynakların sınırlılığı nedeniyle, rejim 2012 yılının başından itibaren ülkede Azez, El Bab, Halep, Rakka ve Deyz ez Zor gibi bölgeleri kaybetmeye başladı. 2013 yılı içerisinde rejimin ve muhalifleri hakim olduğu bölgeler belirginleşti. Muhalifler genel olarak Suriye'nin kuzey bölgelerine hakim oldular. Savaşın gidişatındaki ilk kırılma Suriye'ye rejimine destek olmak için Hizbullah, İranlı ve Iraklı milis gruplarının savaşa katılmasıyla gerçekleşti. Bu desteğin etkisiyle, 2014'de rejim Suriye'nin kuzeyindeki bazı bölgeleri tekrar ele geçirdi (Baczko vd., 2018, s. 108-111).

Suriye'de 2013'te kurulan IŞİD, Suriye iç savaşında önemli aktörlerinden birisi oldu. Bu örgütün bu kadar etkili olmasında, propagandasını sosyal medya aracılığıyla çok iyi yapması ve yabancı savaşçıları ortak bir dava etrafında toplaması belirleyici olmuştur. IŞİD'in bölgeye yerleşmesiyle, muhalifler ile radikal gruplar arasında ittifaklar oluşmaya başlamıştır (Topal, 2016, s. 84).

IŞİD muhalefeti dönüştürmekle kalmamış, Suriye muhalefetiyle toplu bir savaşa da girerek 2014 yılının başında ülkenin, Rakka ve Deyrizor dahil olmak üzere, doğu kısmının büyük bir bölümünü ele geçirdi (Ulutaş vd., 2015, s. 9). Böylece, IŞİD Suriye iç savaşının gidişatını değiştirdi. Suriye'deki IŞİD yapılanmasının küresel ve bölgesel aktörler açısından da önemli bir ulusal tehdit olarak kabul edilmesi de Suriye iç savaşına küresel aktörlerin aktif müdahalesine yol açarak savaşın seyrini önemli ölçüde etkilemiştir (Uzun, 2017, s. 9).

Suriye'de savaşla birlikte ön plana çıkan bir diğer yerel aktör ise Kürtlerdir. Suriye Kürtleri siyasi tarih konusunda Türkiye, İran ve Irak Kürtlerine nazaran çok bilinmemesine karşın Suriye iç savaşından sonra hepsinden daha fazla tanınır hale geldi. Suriye Kürtlerinin genelinin desteklediği PYD, 2003 yılında kuruldu. PKK'nın Suriye kolu olarak görülen PYD Suriye savaşı sürecinde hem militan, hem mühimmat, hem propaganda hem de ideolojisi anlamında PKK'dan destek aldı. Beşar Esed, Kürtlerin muhalefete katılmasını önlemek için Suriye'de Kürtlerin durumlarını düzelterek kararlar aldı. Şam Baharı sürecinde kimlik verilmesiyle başlayan süreç, rejimin Suriye Kürtlerinin üzerindeki baskıları kaldırmasıyla yeni bir aşamaya geçti. Temmuz 2012'de Suriye'nin kuzeyinden rejim güçlerinin çekilmesiyle Kürt güçleri bölgede idareyi ele aldı. PYD'nin, radikal gruplar ve özellikle IŞİD ile yaptığı mücadeleler uluslararası alanda sempati kazanmasına yol

açtı (Topal, 2016, s. 91-92). IŞİD'in saldırılarına karşı Kobani'de verdiği mücadeleyle Batılı devletlerden önemli maddi ve manevi destek aldı.

Küresel ve bölgesel aktörlerin Kürtleri temsilen ön plana çıkan bir aktör olan PYD ve onun silahlı kolu olan YPG (Halk Savunma Birlikleri) ile yakın ilişkiler kurmaları da Suriye iç savaşındaki dengeleri etkilemiştir. 2015 sonrasında YPG sadece ABD'nin değil Rusya ve İran koridoru için önemli bir bölge olan kuzey Suriye'yi etki alanında tutmak isteyen İran'ın da desteğini aldı. Bu destekler ile hatırı sayılır toprak sahibi olan PYD/YPG, Türkiye'nin güvenlik endişelerini artırdı. Türkiye kendisine güvenlik tehdidi olarak gördüğü PYD'nin kazanımlarını engellemek ve bu hareketi geriletmek amacıyla Suriye'nin kuzeyine askeri operasyonlar düzenlemeye başladı. Ağustos 2016'da "Fırat Kalkanı Harekatı" adlı operasyonlar düzenlenmiştir. ABD öncülüğündeki koalisyonunun, içinde PYD/YPG'nin de bulunduğu Suriye Demokratik Güçleri'nden oluşan yeni bir sınır güvenlik gücü oluşturma girişimi Türkiye'nin Ocak 2018'de "Zeytin Dalı Harekatı" ile Suriye'ye ikinci doğrudan askeri müdahalesine yol açmıştır. PYD/YPG'nin Suriye'deki varlığı, Rusya'ya Suriye üzerinde, Amerika Birleşik Devletleri ve İran'a ise Türkiye üzerinde baskı yapabilme olanağı sağlamaktadır (Yavaş, 2016, s. 130-148). Dolayısıyla bu durum karar verme süreçlerinde belirleyici olup, müdahalecilerin yöntem ve stratejilerinde duruma göre değişiklikler yapmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle, Suriye iç savaşını daha karmaşık bir hale getiren konulardan birisi de Kürt meselesidir.

Suriye krizinde yerel aktörlerden daha fazla küresel ve bölgesel aktörlerin etkisi oldu. Krizin ilk dönemlerinde ABD daha çok etkiliydi ve Suriye meselesinin krize dönüşmesinde ABD ve müttefiklerinin etkisi çok büyüktür. Zaman içerisinde Suriye krizine Rusya, Fransa, İran ve Türkiye gibi aktörlerde dahil oldular. Suriye krizine müdahil küresel aktörlerin yanı sıra Suudi Arabistan ve İran gibi bölgesel aktörler de bölgede etki alanlarını korumak ya da genişletmek amacıyla mezhepçi bir yaklaşımla iç savaşa dolaylı olarak müdahil oldular. Nitekim, bölgesel aktörler bunu Ortadoğu'daki stratejik çıkarları bağlamında kitle desteği sağlamaya yönelik pragmatik bir yol olarak gördüler. ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Çin gibi küresel aktörler de yine benzer saiklerle Suriye iç savaşına müdahil olarak sorunun derinleşmesine yol açtılar (Atlıoğlu, 2018, s. 147-149).

Suriye, Arap ayaklanmalarının en olumsuz etkilerinin yaşandığı ülkelerden biri oldu. Yönetim değişikliği yaşanmadığı gibi ülkede istikrar ve güven ortamı da

oluşturulamadı. Bunun yerine ülkede kaos ve güvensizlik hali egemen oldu (Çelik, 2019, s.23). Ayrıca, Suriye iç savaşında ortaya çıkan güvensizlik ve istikrarsızlık nedeniyle Suriye’de yaşayan milyonlarca insan hem ülke içinde yer değiştirmek hem de ülke dışına göç etmeye mecbur kalmışlardır (Ağır ve Aksu, 2017, s. 50). Suriye iç savaşı nedeniyle 2011 yılında 22 milyon olan Suriye nüfusun yaklaşık 11 milyondan fazlası evlerini terk etmek zorunda kaldı. Bu 11 milyon kişinin 6 milyonu Suriye içerisinde yer değiştirdi ve geri kalan 5 milyondan fazla insan ise başka ülkelerde mülteci olarak yaşamaya başladı. Suriyelilerin 3,5 milyondan fazlası Türkiye’ye, 1,5 milyonu Lübnan ve Ürdün’e, 1 milyona yakını ise Avrupa’ya mülteci olarak yerleştiler. Diğerleri ise çeşitli Ortadoğu ülkelerine gitmek zorunda kaldılar (BBC, 2018).

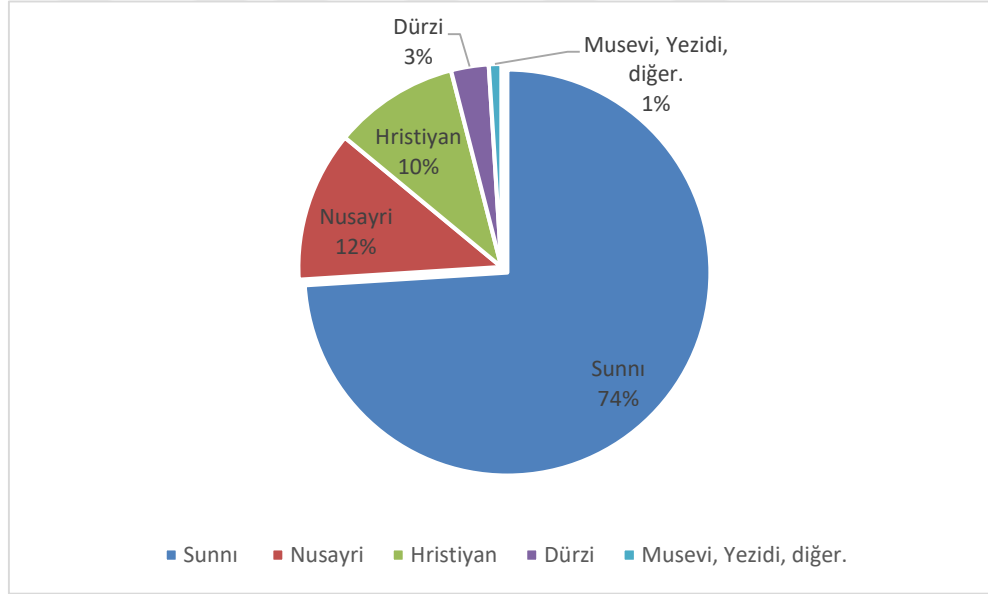
3.2 Suriyeli Mültecilerin Yerlerinden Edilmesi Konusu

Suriye’nin; Arap, Kürt, Türkmen, Ermeni gibi birçok farklı etnik gruptan ve Sünni, Nusayri, Dürzi, Hristiyan gibi birçok farklı dini gruptan oluşan bir nüfus yapısı vardır. Ülkede yaşanan iç savaş Suriye’nin halihazırdaki demografik yapısı hakkında, kesin bilgilere ulaşılmasını imkansız kılmaktadır. Ayrıca ülkenin modern tarihi boyunca otoriter rejimler tarafından yönetilmesi ve daha çok bu rejimin azınlık iktidarı olması da iç savaş öncesine ait kesin demografik veri ortaya konmasını güçleştirmektedir. Çünkü azınlık iktidarının diğer gruplar üzerinde uyguladığı politikalar nedeniyle bu grupların resmi sayılarında manipülasyon yapılmış olma ihtimalinden verilere şüpheyile yaklaşılmaktadır. O nedenle bu gruplara ait demografik veriler birçok kaynaktan toplanan istatistiklerin ortalaması ile değerlendirilecektir.

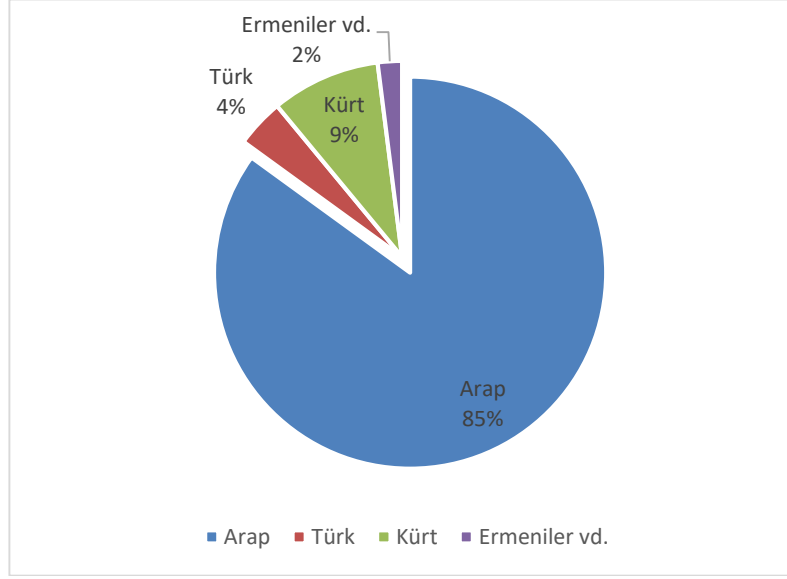
İç savaş öncesinde ülke yaklaşık 22-22,5 milyon kadar bir nüfusa sahipti. Nüfus yapısında gençlerin ağırlıklı olduğu ülkede; toplam nüfus oranının %53’ünü 0-24 yaş, %37,3’ünü ise 25-54 arası yaş arasındaki nüfus oluşturur. Ülkede ortalama yaş 23, ortalama doğum oranı %2,3, ortalama yaşam ömrü ise 73 yıldır. Suriye’de nüfusun yarısından fazlası şehirlerde yaşamaktadır. Fakat iç savaşla birlikte tüm bu verilerde belirgin bir değişim yaşandı. Özellikle nüfus sayısı önemli oranda azaldı ve ülkenin etnik ve dini yapısındaki nüfus oranında da değişimler gözlemlendi (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>).

Birçok kaynaktan alınan verilerin ortalaması ile vücut bulan rakamlara göre, iç savaş öncesinde Suriye'nin etnik yapısının; %85'ini Araplar, %9'unu Kürtler, %4'ünü Türkmenler, %2'sini ise Ermeniler ve diğer etnik gruplar oluşturur. Dini dağılıma bakıldığında ise ülke nüfusunun; %86'sını Müslümanlar (%74 Sünni, %12 Nusayri), %10'nunu Hristiyanlar, %3'ünü Dürziler, %1'ni se Musevi, Yezidi gibi diğer dini azınlıklar oluşturur. %74 oranındaki Sünni nüfusun %65'ini Araplar oluştururken, Kürt ve Türkmen nüfusun nerdeyse tamamı Sünni'dir (Bağlıoğlu, 2013, s. 506).

Suriye özelinde çalışmaları bulunan Nikolaos Van Dam (2000, s. 34)'a göre; Suriye nüfusu %82'5 oranında Araplardan, %8,5 oranında Kürtler 'den, %4 oranında Ermenilerden, %3 oranında ise Türkmenler ve Çerkezler gibi diğer etnik gruplardan oluşmaktaydı.

Şekil 3.1 : Suriye'nin Dini Yapısı (<http://cia.gov>)

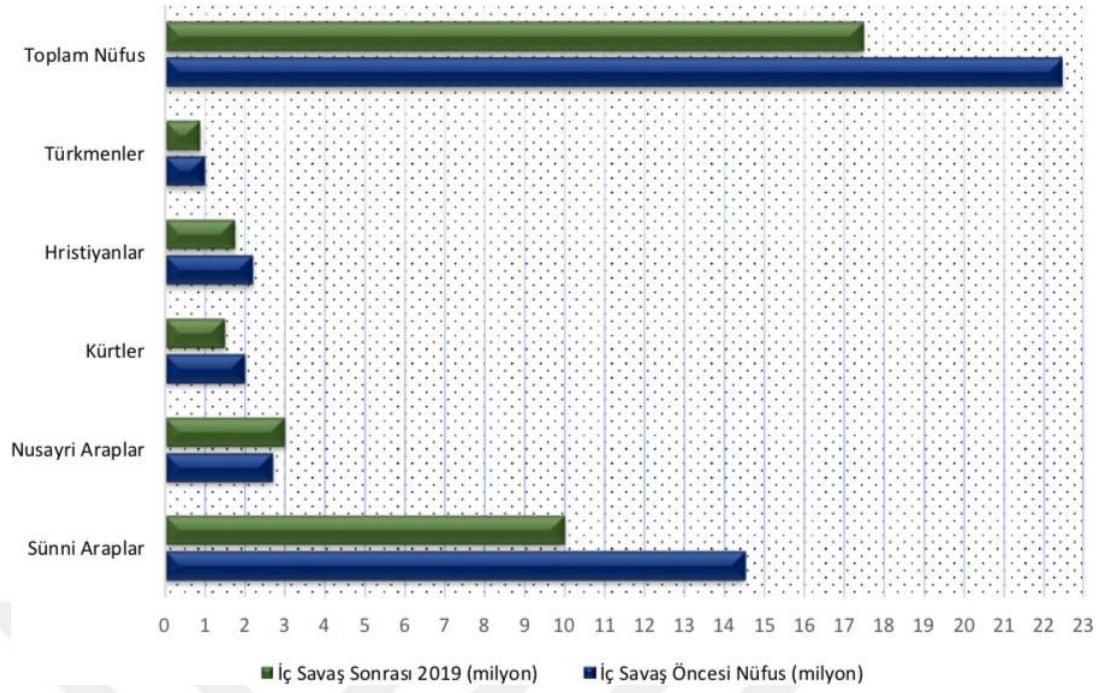

Şekil 3.2 : Suriye'nin Etnik Yapısı (<http://cia.gov>)

Ülkede dillerin dağılım oranına bakıldığında ise, hemen hemen etnik yapıya paralel bir tablo çizerek; %90 Arapça, %8-9 Kürtçe, %1-2 oranında ise diğer diller konuşulmaktadır (<http://cia.gov>).

İç savaş başladıktan günümüze kadar geçen sürede ülke içinde ve ülke dışına yapılan göçler sonucunda demografik yapı önemli ölçüde değişmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerine göre iç savaş nedeniyle Suriye'den diğer ülkelere göç eden mülteci ve sığınmacıların sayısı yaklaşık 5,6 milyondur (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>).

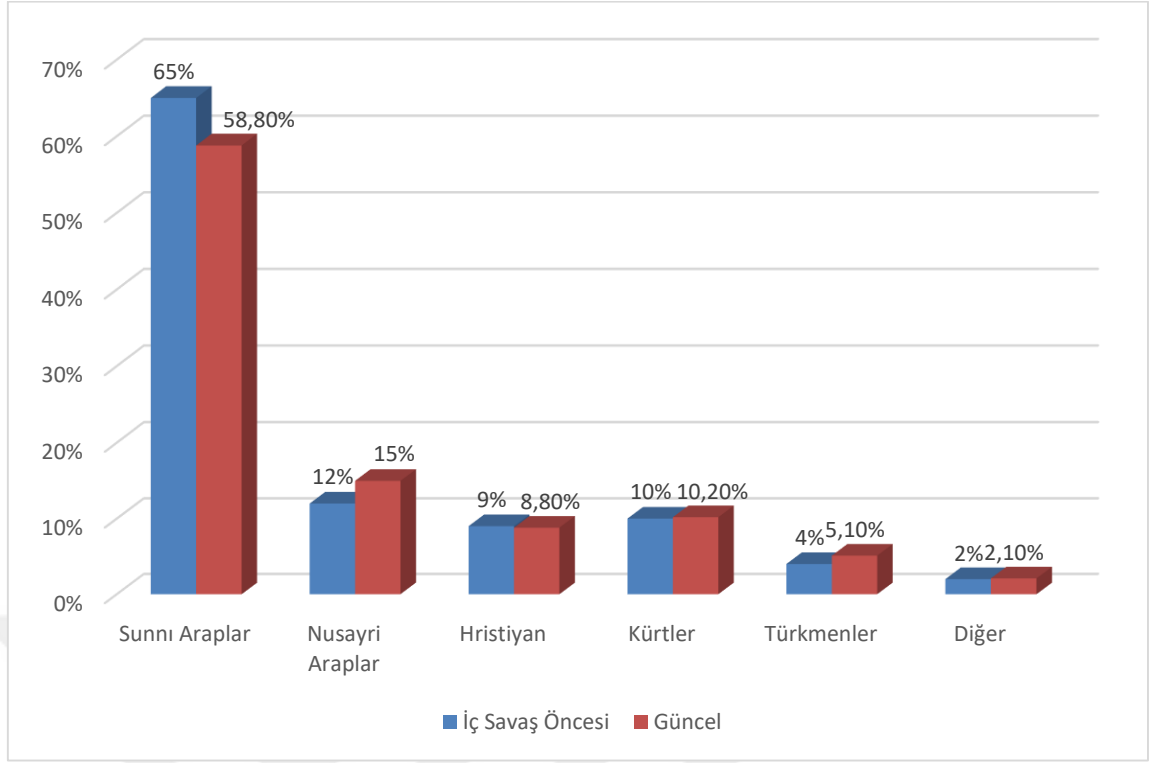
İç savaş öncesinde nüfusun 22,5 milyon seviyesinde olduğunu göz önüne aldığımızda, fakat doğum miktarı eklenmediğinde; göçler ve ölümlerle bu nüfus 16,5 milyon seviyelerine düşmüştür. Fakat doğumları eklediğimizde günümüzde ülke nüfusunun 17-17,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Şekil 3.3 : Suriye Demografisinin İç Savaş Öncesi ve Sonrası Durumu

(<https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/SyriaAtlasCOMPLETE-3.pdf>)

ABD’de Ortadoğu özelinde araştırmalar yapan Washington Yakın Doğu Araştırmaları Enstitüsü tarafından Suriye mültecilerinin demografisi üzerinde yapılan bir araştırmada; ülke dışına göç eden 5,6 milyonluk nüfusun %79’unu Sünni Arapların, %9’unu Kürtlerin, %8’ni Hristiyanların, %4’ünü ise Türkmenler ve diğer grupların oluşturduğu belirtilmiştir (Balanche, 2018, s. 20-22). Yani rejim ve çevresinin mensup olduğu Nusayri nüfustan ülke dışına kayda değer bir göç olmamıştır.

Şekil 3.4 : Suriye Demografisinin İç Savaş Öncesinde ve Sonrasındaki Oransal Değişimi (Balanche, 2018, s. 20-22)

3.3 Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Varlığının Değerlendirilmesi

Geçmişten günümüze kadar olan sürede Türkiye toprakları bulunduğu coğrafya itibariyle sürekli göç almıştır ve almaya da devam etmektedir. Geriye dönüp baktığımızda hem Osmanlı hem de Cumhuriyet sonrası dönemde Anadolu toprakları, yoğun bir göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu kitlesel göçe muhatap olmanın başlıca nedenleri ise hem sığınacak bir liman olma hem de farklı ülkelere kolaylıkla geçebilmektir. Özellikle Cumhuriyet sonrası dönemde bu topraklar; Yunanistan, Balkanlar, Almanya, Irak, Bulgaristan, Bosna, Kosova, Makedonya gibi ülke ve bölgelerden gelen pek çok kitlesel göç hareketine kucak açmıştır (Türkiye ve Göç, 2017, s. 46).

Son olarak, 2011 yılında başlayan ve halen devam eden iç savaş sebebiyle, ülkelerini terk etmek zorunda kalan yaklaşık 3,7 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Bu nedenledir ki Türkiye’nin, özellikle son 10 yılda böyle bir kitlesel göç hareketine muhatap

olması, Suriyeli mülteciler üzerine daha derin ve detaylı araştırma yapmayı bir ihtiyaç haline getirmektedir.

3.4 Rakamlarla Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler

2011 yılında Suriye’de başlayan ve halen devam eden iç savaş nedeniyle milyonlarca insan doğdukları toprakları terk etmek zorunda kaldılar. Bu kitlesel göç hareketinin en büyük muhatabı, Suriye ile sınır komşusu olması hasebiyle Türkiye oldu. Suriye’deki savaşın başlamasıyla göç dalgasının başlaması birbirini takip etmiştir. 2012 yılında Türkiye topraklarına 14.237 Suriyeli mülteci gelmiş ve bu sayı yıllardır katlanarak devam etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2022 Haziran ayı tarihli güncel verileri neticesinde Türkiye’de 3.648.983 Suriyeli mülteci bulunmaktadır (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Suriye’deki iç savaş başladıktan sonra kitleler halinde gelen insanlar, bir anda Türkiye sınır kapılarına dayanmıştı. Büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sınır dışında çadır kentler, sınır içinde ise birçok şehirde farklı kamplar ve barınma merkezleri kurdu. Mültecilere barınma, yemek vb. anlamda hayatlarını devam ettirecekleri her şeyi ivedilikle sağlamaya çalıştı. Suriyeli mülteciler için; Hatay’da 8.474 kişinin yaşadığı 3, Adana’da 17.428 kişinin yaşadığı 1, Kahramanmaraş’ta 9.797 kişinin yaşadığı 1, Kilis’te 8.293 kişinin yaşadığı 1 ve Osmaniye’de 8.310 kişinin yaşadığı 1 tane olmak üzere toplam, 5 ilde 7 adet geçici barınma merkezi bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerindeki toplam Suriyeli nüfusu 52.302 kişidir. Geçici barınma merkezleri dışında Türkiye’nin farklı şehirlerinde ikamet etmekte olan toplam Suriyeli mülteci sayısı 3.661.042’dir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

Aşağıdaki Çizelge 3.1’de Türkiye’deki Suriyelilerin illere göre dağılımı görülmektedir. Kilis’in, Suriyelilerin il nüfusuna oranla %75,01 ile en fazla orana sahip olan şehir olduğu ve bu durumun sadece Kilis’e has olduğu buradan da açıkça anlaşılmaktadır.

Çizelge 3.1 : Suriyeli Mültecilerin Türkiye’deki Şehirlere Göre Dağılımları (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022*)

NO	Şehir	Suriyeli Sayısı	NO	Şehir	Suriyeli Sayısı
1.	İstanbul	549.788	41.	Bolu	4.587
2.	Gaziantep	465.378	42.	Antalya	4.460
3.	Şanlıurfa	383.970	43.	Aksaray	4.246
4.	*Hatay	368.715	44.	Yalova	3.817
5.	*Adana	257.847	45.	Trabzon	3.684
6.	Mersin	243.962	46.	Sivas	3.664
7.	Bursa	185.221	47.	Çorum	3.446
8.	İzmir	150.001	48.	Uşak	3.283
9.	Konya	123.803	49.	Kastamonu	2.573
10.	Ankara	100.192	50.	Van	2.163
11.	*Kahramanmaraş	96.982	51.	Kırşehir	2.058
12.	Mardin	91.956	52.	Kütahya	1.979
13.	*Kilis	91.158	53.	Kırıkkale	1.976
14.	Kayseri	84.122	54.	Karabük	1.746
15.	Kocaeli	56.573	55.	Muş	1.720
16.	*Osmaniye	42.718	56.	Düzce	1.652
17.	Malatya	32.732	57.	Amasya	1.463
18.	Diyarbakır	24.608	58.	Rize	1.325
19.	Adıyaman	23.456	59.	Ağrı	1.282
20.	Batman	16.052	60.	Tokat	1.205
21.	Sakarya	15.817	61.	Bingöl	1.186
22.	Şırnak	14.906	62.	Ordu	1.170
23.	Manisa	14.330	63.	Erzurum	1.167
24.	Denizli	14.161	64.	Bitlis	1.140

NO	Şehir	Suriyeli Sayısı	NO	Şehir	Suriyeli Sayısı
25.	Nevşehir	13.895	65.	Edirne	1.102
26.	Elazığ	13.253	66.	Kırklareli	1.027
27.	Tekirdağ	12.646	67.	Karaman	823
28.	Afyonkarahisar	12.619	68.	Çankırı	791
29.	Muğla	11.813	69.	Zonguldak	697
31.	Burdur	9.309	70.	Bilecik	657
32.	Aydın	8.584	71.	Bartın	535
33.	Isparta	8.237	72.	Giresun	453
34.	Niğde	7.105	73.	Sinop	450
35.	Eskişehir	6.624	74.	Erzincan	250
36.	Yozgat	5.507	75.	Gümüşhane	243
37.	Hakkari	5.090	76.	Kars	183
38.	Çanakkale	5.051	77.	Bayburt	177
39.	Balıkesir	5.004	78.	Ardahan	128
40.	Siirt	4.691	79.	Iğdır	86
			80.	Tunceli	75
			81.	Artvin	69

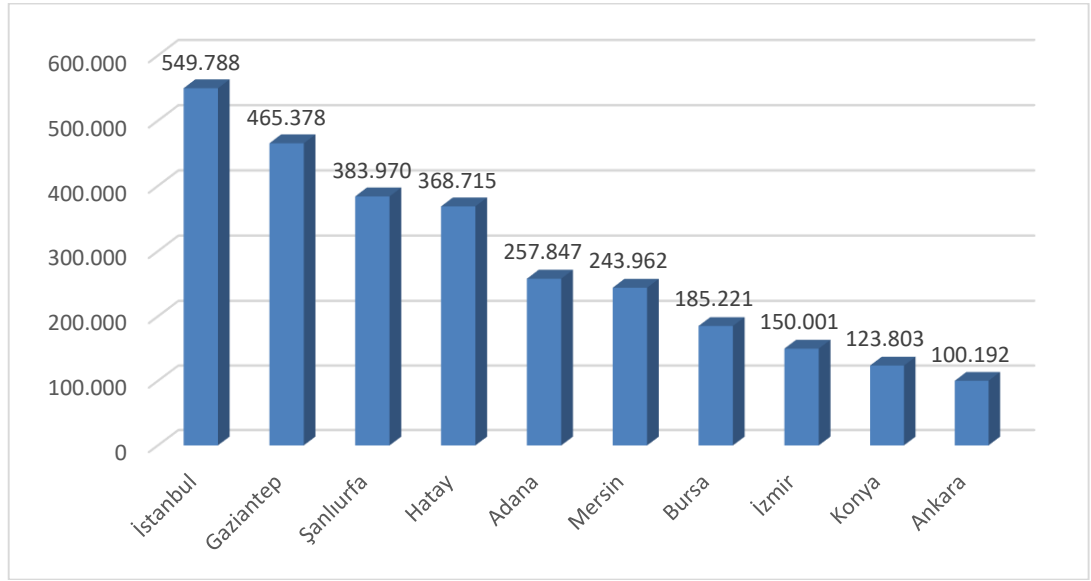
.* Rapor, Göç İdaresi Başkanlığı'nın 18 Ağustos 2022 tarihli verilerine göre şehirlerdeki Suriyeli sayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

* işaretli illerde Geçici Barınma Merkezi bulunmaktadır.

**Çizelge 3.2 : Türkiye'deki Suriyelilerin yaş ve cinsiyet dağılımları (İçişleri Bakanlığı
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021)**

Yaş	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	262.647	245.184	507.831
5-9	292.690	274.894	567.584
10-14	219.985	206.657	426.642
15-18	138.927	118.982	257.909
19-24	285.323	214.959	500.282
25-29	222.458	161.448	383.906
30-34	167.754	121.750	289.504
35-39	125.872	98.575	224.447
40-44	86.014	74.991	161.005
45-49	58.302	56.998	115.300
50-54	46.251	45.112	91.363
55-59	35.192	35.243	70.435
60-64	23.199	23.955	47.154
65-69	15.111	15.953	31.064
70-74	8.930	9.836	18.766
75-79	4.391	5.443	9.834
80-84	2.405	3.211	5.616
85-89	1.145	1.690	2.835
90 ve üstü	783	1.084	1.867
Toplam	1.997.379	1.715.965	3.713.344

Yukarıdaki çizelgede de görüldüğü üzere açıklanan son verilere göre 0-4 yaş ile 90 yaş ve üstü olan katılımcıların sayısı verilmiştir. Türkiye'deki Suriyelilerin 1,997,379'u erkek, 1,715,965'i kadındır.

Şekil 3.5 : Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye'deki ilk 10 ile göre dağılımı (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2022)

Türkiye’de en fazla Suriyeli mülteci yoğunluğu İstanbul’dadır. Daha sonra sırasıyla Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Konya ve Kilis gelmektedir.

Araştırmamıza konu olan Bursa, Şekil 3.5’de de görüldüğü gibi, en yoğun ilk 10 şehir arasında 7. sırada gözükmektedir.

3.5 Suriyeli Mültecilerin Entegrasyonu

Suriye’de çıkan iç savaş sebebiyle Nisan 2011’de Türkiye’ye ilk defa kafileler halinde gelen Suriyeli mülteciler için öngörülen, krizin kısa süreceği ve kişilerin geri döneceğiydi (İçduygu ve Şimşek, 2016, s. 15). Dolayısıyla, gelecek kişi sayısı olduğundan daha da az öngörülerek, açık kapı politikası uygulanmıştı. 252 kişi olarak gelen kafile, 2014’e kadar bir buçuk milyonu bulmuştu. Kişiler kamplara yerleştirilmişti ve en yoğun oldukları şehirler; Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Kilis idi. Gelme sebepleri ise yüzde altmış oranla güvenlik problemleri, on altısı siyasi, yedisi ekonomik, dördü sağlık ve geri kalanı başka nedenlerdi (AFAD, 2021, s. 3).

Gelenlerin yarısı pasaportsuz gelmişken, yüzde kırkı illegal sınırlardan ülkemize giriş yapmıştır; öyle ki yüzde 30’nun hiçbir kaydı yoktu. 2014’e kadar gelen kişilerin yüzde elli biri erkek, kırk dokuzu kadındı. En yoğun yaş aralığı 19-54 arasında (%48’lik bir dilimle) ve 2-18 yaş aralığındaydı (yaklaşık %40’lık bir dilimle). Bu

kitlenin sadece yüzde sekizi üniversite mezunu, on biri lise mezunu idi. Bununla beraber, yüzde on beşi okur yazar değilken, on dördü okur yazardır ve otuz dördü ilkokul, yirmi ikisi ortaokul mezunu idi. Çalışanların yüzde 56'sı son bir ayda, 249 dolar ve daha az, kırkı ise 250-499 dolar arasında kazanmakta idi. Son bir ayda çalışmayanların sayısı ise yüzde doksandı. Yüzde kırk yedisinin evi çok hasarlı veya tamamen yıkılmışken, yaklaşık yüzde yirmisinin haberi bile yoktu. Mültecilerin yarıya yakını yakınlarıyla ya hiç görüşmemekte ya da birden fazla ayda bir görüşebilmekte idi. Yüzde otuzunun yakınlarından biri yaşamını kaybetmişken diğer yüzde otuzu yaralanmıştı. Yüzde otuzluk bir dilimi ise ailelerinin bütün bireyleriyle gelememişti. Bunun en dikkat çekici nedenlerinden biri bireylerin savaşmak için Suriye'de kalmaları veya ölmüş olmalarıydı.

2021 yılı verilerine göre Suriyeli mülteci sayısı 3.8 milyona çıkmıştır ve bu sırada Türkiye'de doğan bebek sayısı 82bine çıkmıştır (AFAD 2021). Bu dönem, siyasi olarak Suriye'deki krizin uzadığı ancak mültecilerin önünde sonunda evlerine döneceği veya geçici koruma statüsünde oldukları için başka bir ülkeye gidecekleri öngörüsüyle nitelendirilebilir. Avrupa'nın yeterince destek göstermediği düşünüldüğü için eleştirildiği bir dönemdir. Bu dönemde hukuki olarak yukarıda bahsedilen geçici koruma yönetmeliği geliştirilmiş ve Avrupa Birliği ile mali desteği içeren mütabakat imzalanmıştır. 2017'den itibaren ise ülkemizin misafir politikası, mültecilerin kalıcılığına doğru yön değiştirmiştir. 3.6 milyonu aşan mülteci sayısı 450bini aşan Türkiye'de doğan bebeklerle, Türkiye göç politikasına ilişkin yeni birkaç adım atmıştır. Bunlardan ilki AB yardım programı için AB'yi zorlamak ve AFAD'ı İçişleri Bakanlığı'na bağlamaktır. Bu anlamda değişen bir Suriyeli mülteci demografisinden bahsedilebilir. Öncelikle mülteciler geldikleri Türkiye şehirlerinden başka kentlere (İstanbul, Ankara ve Adana'ya) daha yoğun dağılım göstermiştir. Bu sürede ülkeye gelen pasaportsuz veya illegal giriş yerlerini kullanan mültecilerin sayısı yüzde sekiz civarında artmıştır. Ülkeye güven nedeniyle ve dini sebeplerden geliş sayısı yüzde on beşe yakın bir artış göstermiştir. Yaş aralığı aynı olmakla beraber 19-54 yaş aralığı daha da artmıştır. Ortaokul, lise ve üniversite mezunu olma sayısı azalmışken okur yazar ve okur yazar olmama sayısı artmıştır. Evli olma oranı ise yüzde yirmiye yakın bir düşüş göstermiştir. Son bir ay içinde kazanılan para ortalaması artmıştır ve buna göre kişilerin yüzde ellisi son bir ayda 250-499 dolar

arası, yüzde on beşi ise 500-999 dolar arası kazanmaktadır. Son bir ayda çalışmayan sayısı ise, yine yüksek bir rakam olmakla beraber, yüzde 90'dan 76'ya düşmüştür.

Mültecilerin -en güncel verilere göre- psikolojik durumları hakkında ise, belirli birkaç bulgudan bahsedilebilir. Öncelikle, AFAD (2021)'ın raporuna göre, Suriyeli mültecilerin, yüzde 41'i psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyarken, 59'u duymadığını düşünmektedir. Aynı kapsamdaki 2014 raporunda da benzer verilere rastlanırken, aynı raporun sağlık kısmında mültecilerin; baş ağrısı, ishal ve karın ağrısı dolayısıyla da sağlık hizmetlerine başvurduğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerin, depresyonun fiziksel semptomları olduğu göz önünde bulundurulursa, mültecilerin psiko-sosyal desteğe ihtiyacı yok diyen çoğunluğunun bunu neye göre dediği açık değildir. Bununla beraber, mültecilerin yüzde on ikisi gelecekte umutluyken, otuz beşi umutlu, yirmi ikisi kararsız, yirmi beşi umutsuz ve dörde yakını ise oldukça umutsuzdur. Dolayısıyla umutlu olma ve umutsuz olma durumu, umutlu olma ağır bassa da neredeyse yarı yarıya yoğunlaşmaktadır. Uyum konusunda ise, yüzde otuza yakını uyum sağlayamamışken, elliye yakını sağlamış ve otuza yakını kararsızdır. Bu dağılımda da yoğun bir uyum sağlama yüzdesinden bahsedilememektedir. Uyum sağlayamayanların yüzde altmışı bunun nedeninin büyük yoğunlukla savaşın yarattığı psikolojinin uyum konusunda engel teşkil ettiğini ve maddi yetersizlikler olduğunu düşünmektedir. Mültecilerin yarısı başka ülkeye gitmek istemezken, otuzu gitmek istemekte ve yirmisi de kararsız durumdadır. Bu ise, az olmayan bir çoğunluğun göç sürecini burada tamamlayamadığını ve transit göç davranışını göstermek istediği konusunda yorumlanabilecek bir bulgudur. Öyle ki, kültürel ayrışma ve gruplaşma konusundaki gerçeklik de bu yorumu destekleyebilir.

Köyüstü ve Tutuk (2018, s. 9)'un araştırmasına göre, Suriyeli mültecilerin daha çok sosyoekonomik durumu düşük muhitlerdeki gecekondularda oturmaları, Suriyeli kadınların maddi çıkar olarak görülmesi, Suriyeli işçilerin garantisiz ve çok daha ucuza çalıştırılmaları, çocukların işçiliği ve istismara uğramaları, kültürel ayrışmayı arttırmakla kalmamakta, Türk halkının mültecilere uyguladığı göç şiddetini göstermektedir. Dolayısıyla, mültecilerin psikolojisi anlamında da, içinde bulundukları toplumla olan ilişkileri anlamında da, bir uyumdan bahsedilemez.

Uyum problemi, eğitim alanına da yansımaktadır. Öyle ki, bir milyona yakın öğrenci MEB'e bağlı eğitime kayıtlı iken, 28 bine yakın kişi ise yüksek öğrenime kayıtlıdır (Erdoğan ve Çorabatır, 2019, s. 45). Ne var ki, öğrencilerin bir kısmının çok uzak okullara

yazılmış olması, ailelerin ekonomik durumu, öğrencilerin okula gitmek yerine çalışmak durumunda olması, önceki eğitim seviyesinin niteliğinin yeterli olmaması ve dil yetersizliği, eğitim sürecindeki uyumu engelleyen faktörler arasında sayılabilir. Bununla beraber, Suriyeli öğrenciler etiketlenerek dışlanmakta, Arap oldukları için dalga geçilmekte ve bununla ilgili yerli öğrencilerle kavgalar yaşamakta, ülkelerinden kaçmış olma durumuyla suçlanmaktadır (Altıntaş, 2018, s. 469-499).

4. SURIYELİ MÜLTECİLERE MESLEK KAZANDIRILMASI

4.1 Suriyeli Mülteciler ve Meslek Problemi

Suriye göçü başladığında, yüzbinlerce insanın sınırlardan çeşitli ülkelere geçişler yaptıkları bilinmektedir. Türkiye sınırlarından gelen mülteciler sınır illerini daha çok transit amacıyla kullanmışlardır. Kitleler halinde büyük şehirlere doğru yönelinmiştir. Bu süreçte karşılaşılan en önemli sorun alanları olarak da karşımıza barınma ve istihdam çıkmaktadır (Ergun ve Tümtaş, 2016, s. 1347-1357).

Göçmenler için hayat, bıraktıkları yerden devam etmeyecektir. Özellikle zorunlu göçlerde durum biraz daha zorlaşmaktadır. Gelmiş oldukları ülkenin eğitimi, almış oldukları eğitimle, mesleki yetkinliği, uygulama ortamı ile farklılık gösterecektir. Geldikleri ülkede mesleki becerileri olsa da geline ülkede, yapı ve ihtiyaçlar, işleri zorlaştıracaktır.

Kontrolsüz geçiş sonrası yoğun bir nüfus hareketliliğinin olması, büyük bir topluluğun aynı anda iş arayışı, iş bulmayı zorlaştırırken, insanların geldikleri ülkede geçimlerini sağlayabilmek için çalışmak zorunda olmaları meslekleri dışında işlere yönelmelerine sebep olabilmektedir.

4.2 Suriyeli Mültecilerin Çalışma İzni Süreçleri

Suriye'den hedef ülke olan Türkiye'ye yapılan kitlesel göç neticesi, ülkemizde istihdam sorunu da artmıştır. 2014 ile 2015 yılları arasında 160'tan fazla ülkeden 100 bine yakın mülteci ülkemize istihdamda yer almak için çalışma iznine başvurmuştur. Yapılan başvuruların çoğunluğunu vasıfsız işçilik statüsündeki kişiler oluştururken kayda değer bir bölümü de meslek sahibi ve vasıflı işçi alanlarında gerçekleştiği görülmektedir.

Çalışma izni başvuruları neticesinde izin alan kişi sayısının çok küçük seviyelerde kaldığı da ayrıca görülmektedir. Bu başvuruların yanı sıra çocuk yaştakiler hane halkının ihtiyaçlarını giderebilmek için mültecilerin hemen hepsi bir işte çalışmak ve ailesinin geçimine yardımcı olmak istemektedir. Başta Suriyeli sığınmacılar olmak üzere diğer sığınmacıların büyük bir kısmının izinsiz ve kaçak olarak çalıştığı düşünülmektedir. (Ünsal, 2020, s. 24-25)

Suriyeliler için yapılan birçok yasal düzenlemenin yanı sıra kayıt dışı çalışmanın önüne geçilmesi için çalışma izinleri konusunda da faaliyete girilmiştir. 2016 yılının Ocak ayına kadar geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin, çalışma izni almaları için; pasaport sahibi olmaları, oturma izni alması ve işverenin, yabancı kişi için ayırdığı iş pozisyonunu dolduracak bir Türk vatandaşının bulunamadığını belgelemesi koşulları aranmaktaydı (Gürel Üçer vd., 2018, s. 612-613).

Güncel durumda ise Suriyelilerin çalışma hayatında yer bulmaları için yapılan çalışmalarla;

- Yabancıların geçici koruma kapsamında olduğunu belirten geçici koruma kimlik belgesinin ve yabancı kimlik numarasının olması,
- Çalışma izni başvurusunun yapıldığı tarih itibarıyla en az altı aylık geçici koruma süresini doldurmuş olması,
- Ön izin alma zorunluluğu olan meslekler için, eğitim sektöründe çalışacak geçici koruma sağlanan yabancıların Milli Eğitim Bakanlığından, sağlık sektöründe çalışacakların Sağlık Bakanlığından, akademisyenlerin ise Yükseköğretim Kurulundan ön izin belgesi almış olması şartları gerekmektedir.

4.3 Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırma Bağlamında Hareket Eden Kuruluşlar

Ülkemizde çok çeşitli içerik ve yöntemlerle kurs faaliyetleri icra edilmektedir. Bu kurslar içerisinde özellikle, meslek edindirme kursları çalışmamız kapsamında değerlendirilmiş olup farklı belgeler ile kursiyerlerin başarısı ölçülmektedir.

Sertifikalı kurslar Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler tarafından yürütülmektedir. Buna bağlı olarak faaliyet gösteren kuruluşlar;

A) Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı:

- Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
- Mesleki ve Teknik Eğitim Müdürlüğü
- Üniversiteler

B) TÖMER

- Sürekli Eğitim Merkezleri

C) Sertifikalı, sertifikasız veya katılım belgesi veren diğer kuruluşlar;

- Özel Merkezler
- Kamu Kuruluşları
- Sivil Toplum Kuruluşları
- Belediyeye Bağlı Merkezler
- Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar
- Dernekler

Bu kuruluşlara bağlı ücretli ve ücretsiz kurslar açılabilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde 72 kurs alanı, 2762 mesleki kurs, 1002 genel kurs, 3764 toplam kurs vardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021, s. 45).

İlki 1956 yılında açılan Halk Eğitim Merkezleri, 900'e ulaşan merkezleriyle halka, mesleki ve sosyal bilgi beceri kazandıran hem boş zamanları değerlendiren, aynı zamanda meslek sahibi olmalarını sağlayan yaygın eğitim kurumlarıdır (Türkiye Halk Eğitim ve Bilgi Edinme Merkezi, 2017).

4.3.1 Hayat boyu öğrenme genel müdürlüğü

Hayat boyu öğrenme örgün eğitim dışında kalan öğretimlerin hepsinin kapsandığı ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan kurumdur. Ülkemizde, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlar hayat boyu öğrenmenin tesis edilerek bireylere ulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünün ülke genelindeki il ve ilçe alanlarındaki olgunlaşma enstitüleri aracılığı ile hayat boyu öğrenmeye ilişkin uygulamaları yaptığı görülmektedir. Kısaca Genel Müdürlük talimatları doğrultusunda Halk Eğitim ve benzeri tesisler ise uygulayıcı kısımdır. AB Komisyonu tarafından 2000 yılında açıklanan Hayat Boyu Öğrenme aşağıda belirtilen altı temel stratejinin, hayat boyu öğrenmenin tanımlanması ve yaygınlaşmasında gerekli olduğuna değinilmiş ve 21. yüzyıldaki hayat boyu öğrenmenin genel çerçevesi belirlenmiştir (Hayat Boyu Öğrenme Portalı, 2021).

- Herkes için yeni temel beceriler,
- İnsan kaynaklarına daha fazla yatırım,

- Eğitimde yeniliklerin ve yeni yöntemlerin geliştirilmesi,
- Her türlü eğitime değer verilmesi-belgelendirilmesi,
- Rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin yeniden gözden geçirilmesi,
- Eğitimin mümkün olduğunca öğrenenlere yakınlaştırılması ile erişim zorluğu olan kesimlere ulaşmak için bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanma,
- Yerel ve bölgesel merkezli girişimler için hayat boyu öğrenme yaklaşımı,
- Çok amaçlı öğrenme merkezleri, öğrenen toplum için bilgi ağlarından yararlanma.

Hayat boyu öğrenme: Bireysel, toplumsal ve istihdam ile ilgili bir yaklaşımla bireyin bilgi, beceri ve yetkinliklerini geliştirmek amacıyla örgün eğitimin dışında hayatı boyunca katıldığı her türlü öğrenme etkinliklerini, Genel Müdürlüğe bağlı hayat boyu öğrenme faaliyetlerini düzenleyen Halk Eğitimi Merkezi, olgunlaşma enstitüsünü ve açık öğretim okullarını kapsamaktadır. Hayat boyu öğrenmeye bağlı olarak kurs almak isteyen kişiler bulundukları bölgedeki Halk Eğitim Merkezlerine giderek bireysel başvuruda bulunup başvurdıkları kursun yeterli sayıya ulaşması doğrultusunda kurslara öğretici atanarak Halk Eğitimin belirlediği yerlerde kurslar açılır. Kurslar kişinin isteğine göre kayıt yaptırması sonucu aldığı eğitimlerle gerçekleşir. Hayat boyu öğrenmenin ilkeleri şunlardır. (Uzaktan ve Örgün Eğitimler, 2018)

- Hayat boyu öğrenme,
- Bilimsellik ve bütünlük,
- Geçerlilik,
- Gönüllülük,
- Herkese açıklık,
- Her yerde eğitim,
- İhtiyaca uygunluk,
- İş birliği ve eş güdüm,
- Planlılık,

- Süreklilik,
- Yenilik ve gelişmeye açıklık.

4.3.2 Halk eğitim ve kurs merkezleri

Halk Eğitim Merkezleri, kültürel değerlerimizi özellikle geleneksel sanatlarımızı ve giyim kültürümüzü araştıran, asıllarını koruyarak yeni ürünler hazırlayan, arşivleyen ve gelecek kuşaklara aktaran, bunların ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtılmasını sağlayan, teknolojik gelişmelere paralel olarak sektörde yer alacak nitelikli elemanlar yetiştiren, eğitim ve öğretimin yanı sıra araştırma, tasarım, üretim, tanıtım ve pazarlama süreçlerinin tümünü gerçekleştiren doğrudan merkeze bağlı hayat boyu öğrenme kurumlarıdır. Geleneksel Türk giyim ve diğer sanatları gelecek kuşaklara aktarmayı amaçlayan, mesleki ve teknik ortaöğretim denklik programı, beceri kursları ve iş birliği kapsamında yapılan kurslarla kursiyerlere eğitim verilen bölümdür. Talep edilen alanlarda beceri kurslarının açılmasını ve eğitimlerinin verilmesini sağlamaktadır. Farklı kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak eğitimler vermektedir. Halk Eğitim Merkezlerinde kursa kaydolacaklardan aşağıda ifade edilen belgeler talep edilmektedir (Resmi Gazete, 2018, s. 14).

- Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasını gösterir belge,
- Mesleki ve teknik kurslarda 13 yaşını doldurmuş olma, genel kurslarda ise programın özelliğine göre yaş durumu belgesi,
- 18 yaşından küçük olanlardan velisinin yazılı izni,
- Kursun ve programın özelliğine göre öğrenim belgesi ve diğer belgeler,
- Kursun özelliğine göre gerektiğinde sağlık raporu,
- Yabancı uyruklular için İçişleri Bakanlığınca verilen yabancı kimlik numarasını taşıyan belge veya ülkeye girişlerinde kendilerine geçici olarak tanzim edilen yabancı tanıtma belgesi

Kurumlardaki yönetici ve öğretmenler; toplantı, görüşme, anket, gözlem ve benzeri yöntemlerle eğitim ihtiyaçlarını belirleme çalışmaları yapar. Kurslar; birey ve toplumun eğitim düzeyi ve öğrenme ihtiyaçları doğrultusunda öğretim programlarına uygun olarak açılır. Kurslar kişisel gelişim, sosyal-kültürel, mesleki ve teknik,

sanatsal ve sportif alanlarda açılır. Talep edilen kurslar, eğitim ihtiyaçlarını belirleme çalışmalarından sonra açılır. Kurslar aşağıda belirtilen alanlarda hizmete açılabilir (Resmi Gazete, 2018, s. 14).

- Öncelikle kurum binalarında,
- İl, ilçe, belde, köy ve mahallelerde eğitim için sağlanan yerlerde,
- Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalarda,
- Eğitim kurumlarına ait binalarda,
- Gezici olarak hazırlanan mobil eğitim araçlarında, düzenlenir.

4.3.3 Kurs alanları

Örgün eğitim kurumlarında hayat boyu öğrenme kurslarının iş ve işlemleri, hayat boyu öğrenme kurumları yoluyla e-Yaygın Sistemi üzerinden gerçekleştirilir. İş birliği belgesi düzenlenerek açılan kurslarda, iş birliği yapılan kurum/kuruluş temsilcisi ile hayat boyu öğrenme kurumu müdürünün imzasının bulunduğu kurs bitirme belgesi verilir. Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, e-Yaygın Sistemi üzerinde 2765 mesleki kurs, genel 788 olmak üzere 3753 kurs modülüne sahiptir. Bu kurs modüllerinin sahip olduğu alanlar aşağıda belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2021, s. 56).

- Sanat ve Tasarım Alanı
- Seramik Cam Teknolojisi Alanı
- Sosyal Hizmetler ve Danışmanlık Alanı
- Sosyoloji ve Kültürel Araştırmalar Alanı
- Spor Alanı
- Tarım Teknolojileri Alanı
- Tekstil Teknolojisi Alanı
- Tesisat Teknolojisi ve İklimlendirme Alanı
- Uçak Bakım Alanı
- Ulaştırma Hizmetleri Alanı
- Yabancı Diller Alanı

- Yenilenebilir Enerji Teknolojileri Alanı
- Yer Bilimleri Alanı
- Yiyecek İçecek Hizmetleri Alanı
- Yönetim ve İdare Alanı
- Adalet Alanı
- Ahşap Teknolojisi Alanı
- Aile ve Tüketici Bilimleri Alanı
- Ayakkabı ve Saraciye Teknolojisi Alanı
- Bahçecilik Alanı
- Bilişim Teknolojileri Alanı
- Biyomedikal Cihaz Teknolojileri Alanı
- Büro Yönetimi ve Sekreterlik Alanı
- Can ve Mal Güvenliği Alanı
- Çevre Koruma Alanı
- Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı
- Denizcilik Alanı
- Din Eğitimi Alanı
- Eğlence Hizmetleri Alanı
- El Sanatları Teknolojisi Alanı
- Elektrik Elektronik Teknolojisi Alanı
- Elektrik ve Enerji Alanı
- Endüstriyel Otomasyon Alanı
- Gazetecilik Alanı
- Geleneksel Oyunlar ve Zeka Oyunları Alanı
- Gemi Yapımı Alanı

- Gıda Teknolojisi Alanı
- Giyim Üretim Teknolojisi Alanı
- Grafik ve Fotoğraf Alanı
- Güvenlik Hizmetleri Alanı
- Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri Alanı
- Halkla İlişkiler ve Organizasyon Hizmetleri Alanı
- Harita ve Tapu-Kadastro Alanı
- Hasta ve Yaşlı Bakım Hizmetleri Alanı
- Havacılık Alanı
- Hayvan Sağlığı Alanı
- Hayvan Yetiştiriciliği Alanı
- Hukuk Alanı
- İnşaat Teknolojisi Alanı
- İtfaiyecilik ve Yangın Güvenliği Alanı
- Kağıt Üretim Teknolojisi Alanı
- Kimya Teknolojisi Alanı
- Kişisel Gelişim ve Eğitim Alanı
- Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Alanı
- Kuyumculuk Teknolojisi Alanı
- Madencilik ve Maden Çıkarma Alanı
- Makine Teknolojisi Alanı
- Matbaa Alanı
- Metal Teknolojisi Alanı
- Metalürji Teknolojisi Alanı
- Motorlu Araçlar Teknolojisi Alanı

- Muhasebe ve Finansman Alanı
- Müzik Aletleri Yapımı Alanı
- Müzik ve Gösteri Sanatları Alanı
- Öğretmenlik ve Öğretim Alanı
- Okuma-Yazma Alanı
- Ormancılık Alanı
- Pazarlama ve Perakende Alanı
- Plastik Teknolojisi Alanı
- Radyo Televizyon Alanı
- Raylı Sistemler Teknolojisi Alanı
- Sağlık Alanı

4.4 Suriyeli Mültecilere Yönelik Meslek Kazandırma Uygulamaları

Suriye’deki iç karışıklık nedeni ile binlerce insan, savaş sonucu mülteci olarak çeşitli ülkelere sığınmak zorunda kaldılar. Türkiye’ye gelen mülteci kafilesinin sayısının kitlesel ölçeklere ulaşacağı ve kalış sürelerinin bu kadar uzun olacağı tahmin edilememişti. Yaşanan bu büyük ölçekli göç hareketinin sadece insan göçü değil, aynı zamanda bir kültür göçü olduğu görülmektedir. 10 yıldır, giderek artan nüfusu ile Türkiye’de bulunan eğitimi düşük, mesleki yetkinlikleri olmayan binlerce insan, eğitimden sosyal yaşantıya kadar birçok alanda sorun oluşturmaya başladı. Göçün ilk yıllarında yapılan çalışmalara göre eğitim düzeylerinin düşük olduğu, mesleki yetkinliklerinin olmadığı özellikle kadın göçmenlerde gözlemlenmektedir.

Kamplarda hobi olarak başlatılan kurslar, daha sonraları göçmenlerin kentsel hayata geçişleri ile meslek edinme boyutlarına geçti. Bu kursları; kamu kurumları, belediye merkezleri, STK’lar, dernekler, uluslararası finans kuruluşları destekledi. Gelen mültecilerden erkeklerin %18’inin, kadınların %87’sinin mesleği yoktu (Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2014, s. 6).

Eğitim düzeyi düşük, meslek algısı olmayan birey sayısı çok fazlaydı. Özellikle kadınlar; çok çocuk sayıları, ev dışında çalışma kültürü olmaması, meslek algısı

yoksunluğu gibi sebeplerden bu kursları yeterince algılayamadılar. Meslek kursları bir iş gibi ve amacından farklı hizmet etmeye başladı. Bazı kursiyerler başlamış oldukları ücretli kurstan daha fazla ücret veren bir kursa rahatlıkla geçebildikleri görülmektedir. Bu süreç meslek öğrenmelerini zorlaştırırken aynı zamanda kurslarda işgal ettikleri kota sebebiyle başkalarının meslek edinme fırsatlarını kaçırmalarına sebep teşkil ettiği düşünülmektedir. Hedeften uzak yeterince yapılandırılmayan projeler, açılan meslek kurslardaki süre yetersizlikleri, kursun verimliliğinden çok kursiyer sayısına önem veren uygulamalar bu kursların amacına ulaşmalarını engellediği düşünülmektedir.

4.5 Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırma Uygulamalarının İşlevselliği

Suriye'den Türkiye'ye gelen mültecilerin çalışma alanları ve koşulları diğer göç ettikleri ülkelerle benzerlik göstermektedir. Suriye'den gelen göçmenlerin başta iş fırsatı ve kolay istihdam edilme düşünceleri olmak üzere eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığından yararlanmak için şehir merkezlerinde yaşamayı tercih ettikleri görülmektedir (Aygül, 2018, s. 72). Büyük bir kısmı şehir merkezlerinde yaşayan göçmenlerin, kente ve topluma adaptasyon ve entegre olmaları noktasında istihdama erişim, eğitim, sağlık, kültürel normlar, dil bariyeri gibi pek çok problemle mücadele edip bunların üstesinden gelmek zorunda oldukları bilinmektedir. Sadece bu durum düşünüldüğünde bile, sürecin yerel yönetimler başta olmak üzere alanda çalışan STK ve kurumlar açısından ne denli karmaşık ve zor olduğu düşünülebilir (Alvanoğlu ve Ateş, 2020, s. 385-390).

Meslek edindirme kursları; sosyal uyumu güçlendirmek, kursiyerlerin niteliklerini artırmak, mesleki yeterlilik kazandırarak iş bulmalarını sağlamak, dezavantajlı grupların topluma entegrasyonlarını hızlandırmak gibi birçok hedef taşımaktadırlar. Ancak göçmenlere yönelik açılan kursların bazı faydalı ve işlevsel yanları kadar önemli problemler taşımaktadırlar.

Mülteci kadınlara yönelik açılan meslek kursları işyeri açmak ya da istihdam sağlamanın da ötesinde bir hobi kursuna dönüşmektedir. Bu durumun temel sebeplerinden biri kursun amacının belirlenmemesi, kursiyerlerin kursun amaçlarına yönelik seçilememesidir.

Mültecilere yönelik açılan kurslarda, kurs içerikleri meslek edinmenin yanı sıra birlikte faaliyet icra edilmesi sosyal uyum açısından önem teşkil etmektedir. Özellikle entegrasyon kapsamında kurslarda uyum ve adaptasyon süreçlerinin daha verimli olabilmesi için bilinçli ve programlı eğitimler gerçekleştirilmesinin toplumda sosyal uyuma katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bazı mesleki kurslar piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda açılmadığı için kursiyer iş bulmakta zorlanmaktadırlar. İnsani yardım organizasyonları tarafından açılan kurslarda; kursiyerlere kurslara katılmaları karşılığında harcırah verilmektedir.

Ülkemizde insani yardım organizasyonlarının kursiyerlerin kişisel verilerini başka diğer organizasyonlarla paylaşmasına izin vermediği ve kursiyerin büyük bir oranın ekonomik durumları kötü olduğu için bu durum istismar edilmektedir. Böylece bazı göçmenler birden fazla kursa giderek kursları kazanç kapısı haline getirmektedirler.

4.6 Suriyeli Mültecilerin Yeni Meslek Edinme Durumları

Suriyeli mülteciler genel olarak sahip oldukları özelliklerine ve bulundukları yerleşim yerlerine göre çalışma hayatına başladılar. Maddi durumu yerinde olup iş kurmaya gücü olan Suriyeli mülteciler, ellerinde bulunan birikimlerini bağımsız şirketler kurarak işveren statüsünde iş gücü piyasasına katıldılar.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre 2022 itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğu belirtilmektedir (Mülteciler Derneği, 2022, s. 7). Ancak Suriyelilerin büyük bir kısmı sudan çıkmış bir balık misali istihdam dünyasına yabancı kaldılar.

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun yaptığı çalışmada yaklaşık olarak 400 bin Suriyeli mültecinin özellikle ara eleman olarak tabir edilen ve beden gücüne dayalı işlerde çalışmakta olduğu görülmüştür. Bu insanların aynı zamanda “kayıt dışı ekonomi” çerçevesinde, sigortasız ve asgari ücretin altında çalıştıkları da görülmüştür (Üstün, 2016, s. 8).

Suriye’de öğretmen, akademisyen, memur vs. olan birçok insan statü kaybı yaşayarak vasıfsız işlerde çalıştılar veya işsiz kaldılar. Kayıtsız bir şekilde çalışmaları da ayrıca sömürüye açık fiziki ve psikolojik suistimale karşılaşmalarına sebebiyet vermiştir.

Suriyelilerin bir bölümü, küçük iş yerleri açarak esnaf ve zanaatkarlık yapmaktadır. İş yeri açma kudretine sahip olamayan Suriyeliler ise ya kendileri gibi mülteci olup işyeri açan Suriyelilerin yanında veya Türk işverenin yanında çalışmak durumunda kalmışlardır. Ancak çoğu Suriyeli, vasıfsız işlerde düşük ücretle çalışmaktadırlar. Kendi sermayeleri ile açmış oldukları işler genel olarak kahvehane, bakkal, manav, kuyumcu, berber, kuruyemişi, terzihane başta olmak üzere küçük çaplı işlerdir. En fazla çalıştıkları alan gıda ve inşaat sektörüdür. Bu sektörler de mültecilerin ikamet ettiği illere göre değişim gösterebilmektedir. Suriye'den Trabzon'a giden bir mülteci balıkçılık yaparken Kilis'te ikamet eden meyve ve sebzeçilik, Doğu'ya gidenler hayvancılık yaparken İç Anadolu'ya gidenler ise tarım ve hububat işleriyle uğraşmaktadır.

Türkiye'ye göç etmeden önce Suriyelilerin çoğunluğu tekstil, ticari hizmetler, tarım, nitelikli zanaat hizmetleri ve inşaat sektörlerinde çalışmaktaydı. Bu bağlamda, Türkiye iş gücü piyasasında bulunan Suriyelilerin genelde niteliksiz ve bilgiye dayalı olmayan beden gücüne dayalı işlerde çalıştıkları görülmüştür. Öyle ki, Suriyeli iş gücünün Türkiye iş gücü piyasasında istihdam edildiği sektörlerle bakıldığında tekstil sektörü %19, inşaat sektörü %12 ve zanaatın %10 olduğu görülmektedir (Türk Kızılay ve WFP, 2019).

Suriye savaşıdan günümüze kadar olan dönem incelendiğinde Suriyeli mültecilerin kısa zamanda gidecekleri düşünülerek kalıcı politikalar üretilmemiştir. Türkiye'nin bu denli büyük dış göç dalgası, ilk tecrübesidir. Suriyelilerin sayısının 3 milyon 515 bin 986 kişi olduğu ve bu sayının %98,2'sinin şehirlerde yaşadığı görülmektedir. Suriyelilerin hangi şehirde yaşayacağına Göç İdaresi karar verse de başından itibaren bu konuda gelişigüzel bir eğilimin olduğu görülmektedir. Oysa bir yönlendirme politikasıyla ihtiyaç duyulan iş gücü niteliğine göre bölge ve sektör bazında değerlendirilmeliydi. Türkiye'ye gelen göçmenlerin zengin, sporcu, bilim adamı vb nitelikte olanlarının çoğunlukla Avrupa'ya gittikleri, çeşitli Uluslararası STK'ların da onlara bu konuda destek verdiği düşünülmektedir. Göç İdaresinin 15 Mayıs 2020 tarihli verilerine göre Suriyelilerin en çok nüfusunun bulunduğu şehir 496 bin 797 kişi ile İstanbul olurken en az bulundukları şehir ise 24 kişi ile Bayburt'tur. Bayburt'u 37 kişi ile Artvin, 43 kişi ile Tunceli takip etmektedir. Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı, İçişleri Bakanlığı verilerine göre 110 bin olarak belirtilmiştir.

Bu kişilerin 53 bini 18 yaş üstü, 57 binini ise çocuklar oluşturmaktadır (Mülteciler Derneği, 2022).

Şehirlerde yaşayan mülteciler, kayıt dışı ekonomi ve buna endeksli yasadışı ekonomik faaliyetler çerçevesinde yaşamlarını sürdürmektedir. Bundan ötürü ekonomik etkinlik, verimlilik, trend ve gelecek beklentileri gibi ölçütlere baş vurarak sorunun boyutları hakkında fikir elde edebilme imkanı yoktur. (Alpagu, 2015, s. 55-66).

4.7 Suriyeli Mülteciler Bağlamında Ucuz İş Gücü Sorunu

Suriyeli mülteciler, Türkiye'nin açık kapı politikası sonucu, sınır kapılarından giren göçmenler; Kilis, Hatay, Urfa, Gaziantep illerinden giriş yaptıktan sonra çeşitli illere dağıldılar. Özellikle rahat iş bulma umudu ile sanayisi gelişmiş olan iller tercih edildi. Büyük şehirlere yöneliş fazlaydı. Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlerin çalışma hakları 2016'da düzenlenmiştir. Bugün 800 bin ile 1 milyon civarında Suriyelinin iç piyasada çalıştığı bilinmektedir.

Böylesi büyük rakamlarda iç piyasada iş günü karşılayan bu göçmenlerin önemli kısmının kayıt dışı çalıştığı ve bu kayıt dışı çalışan çocuklarında önemli bir bölümünü Suriyeli çocuklar oluşturduğu görülmektedir. Türklerin ücreti, koşulları ve prestiji itibari ile ilgi duymadığı alanlarda Suriyeli göçmenlerin çalışması kabul görürken ucuz işçi olarak çalıştırılan çocukların sayısı ciddi rakamlardadır.

Genel olarak bakıldığında düşük ve yarı vasıflı işlerde Suriyeli göçmenler çalışmaktadır. Bu durum karlı gibi görülse de uzun vadede ki sorunlar bilinmemektedir (Caro, 2020, s. 15). Ucuz işçi olarak çalışmalarının en büyük sebeplerinden biri vasıfsız olmaları, eğitim düşüklüğü ve dil problemleridir. Uzun çalışma saatleri göçmen kadınların optimum iş-yaşam dengesine ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Göçmen nüfustaki yüksek çocuk oranı eğitim düzeyindeki düşüklük ve kültürel yapı, kadınların iş gücüne katılım çabaları karşısında ek yük olabilmektedir.

4.8 Suriyeli Mültecilerin Meslek Edinmesi Konusundaki Zorluklar

Suriyeli mültecilerin en büyük sorunlarının başında Türkçe gelmektedir. Bu doğrultuda dil bilmeyen mülteciler iş yaşamına uyumda da zorlanmaktadırlar.

İletişim kuramayan bireyler günlük temel ihtiyaçlarını karşılamakta bile güçlük çekmektedirler. Sağlıktan hukuka birçok alanda sıkıntı çeken bireyler bu sorunu aşmak için bazı illerde TÖMER kurslarında, Halk Eğitim Merkezinin kurslarında veya özel kurslarda dil öğrenme çabası içindedirler. Erkekler sosyal hayata iş hayatına daha çok katıldıklarından kadınlara göre daha iyi durumdadırlar (Koyuncu, 2014, s. 44-45).

Suriyeli mültecilerin ilk geldikleri yıllara göre dil öğrenmelerinde iyileşme gözlenmektedir. Bunda en büyük etkenlerin başında çocukların Türkiye’de eğitim almaları ve yetişkin bireylerin meslek edindirme ve dil kurslarına katılımları gelmektedir. Meslek edindirme kurslarına katılım sağlayan bireylerin Türkçe öğrenmeleri hızlanırken, bu kurslar aynı zamanda, rehabilite etmekte ve sosyal uyumlarına katkı sağlamaktadır. Meslek edinmelerindeki diğer bir etken eğitim düzeyleri ve mesleki yetersizlikleridir. Aynı bölgelerde toplu yaşayan kalabalık gruplar, meslek edinme fırsatlarını azaltmaktadır.

5. BURSA – YILDIRIM ÜZERİNE MESLEK KAZANDIRMA DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ VE EKONOMİK ETKİLERİ

5.1 Bursa – Yıldırım İlçesindeki Suriyeli Mültecilerin Meslek Yapıları

Bursa Göç İdaresi'nden elde edilen verilere göre Bursa'da yaşayan göçmenlerin meslek yapılarına bakılacak olursa, çok çeşitli meslek yapıları olduğu görülmektedir. Bundan sonra açılacak kurslarda özellikle katılımcıların mesleki yetkinlikleri, aldıkları meslek eğitimleri, dil bilme düzeyleri mevcut projelerin başarısını arttıracak ve istihdama olumlu anlamda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Meslek sahibi olan Suriyeli mültecilerin kendi mesleklerinin öğretilmesi ve bilinçlendirilmesi hem kursun mahiyetinin amaca yönelik gerçekleşmesine sebep verecek hem de kursiyerin doğru meslek kursuna katılmasını sağlayacaktır. Bu da doğasında istihdamla ilgili olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda bakıldığında aslında hiçbir zaman yapamayacağı mesleği kursiyere öğretmek hem zaman, hem imkan, hem de kaynak israfına sebep teşkil etmektedir.

Bursa Göç İdaresi'nden alınan verilere göre Suriyelilerin meslek dağılımına yakından bakıldığında büyük çoğunluğunun beden gücüne dayanan işlerde çalıştıkları görülmektedir. Bu meslekler; şoförlük, ayakkabı imalatı, inşaatlarda özel bir eğitim ve bilgi gerektirmeyen kaba işler, pazarcılık, servis elemanlığı, dikiş nakış, ev hanımlığı, kasap ve manav gibi esnaflık, hayvancılık, kuaförlük, marangozluk, serbest meslek ve işsizlik birer meslek olarak tanımlanmış ve nüfusun büyük çoğunluğunun oluşturduğu meslek evreni olarak görülmektedir. Çocukların işsiz ve mesleksiz olarak bulunduğu evrende eğitim gören özellikle öğretmenlik yapan Suriyelilerin sayısının da dikkat çekici boyutta olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle teknik ve sosyal anlamda yüksek eğitim gerektiren mesleklerdeki kişi sayısının çok az olduğu topluluk içerisinde örneğin veri tabanı tasarımcısının, yazılımcıların, ürün giysi tasarımcısının sayısının sadece 1 olduğu Suriyeli mültecilerde meslek eğitimlerinin Türkiye'den çok daha geride ve genelde beden gücüne dayalı meslekler ve işler olduğu görülmektedir.

5.2 Bursa – Yıldırım İlçesinde Suriyeli Mülteciler Bağlamında Kurs Değerlendirmesi

Bursa'nın Yıldırım ilçesi Halk Eğitim Merkezleri'nden ve ücretli mesleki eğitim kurslarından yararlanan 18-50 yaş arası göçmenlerin/kursiyerlerin dağılımına bakıldığında kadın kursiyerlerin ister Türk olsun ister Suriyeli olsun erkeklere oranla daha fazla rağbet ettiği görülecektir. Ayrıca genel kursların içerisinde değerlendirilmeyip mesleki açıdan ele alınan kursların sayısının da yaklaşık %30 oranında meslek edindirme kurslarının olduğu görülmektedir.

Kadınların Türkiye'deki ücretli meslek edindirme kurslarına olan ilgisinin birçok sebebi olduğu düşünülebilecektir. Bunların belki de en önemlilerinden birinin kendini zayıf olarak gören kadınların bu kurslar neticesinde belki de ilk defa iş ve çalışma ortamına göreceli olarak bile girmeleri neticesi psikolojik bir kendini gerçekleştirme olduğu düşünülmektedir. Elbette sadece psikolojik saiklerle ifade edilemeyecek bu konuda ekonomik olarak kadınların elde ettikleri bu gelirin de kurslara yönelmelerinde önemli bir unsur olduğu düşünülmektedir (Şener, 2012, s. 51).

Bu yaşanan yoksunluğun ve yoksulluğun bir de savaş sonrası göç neticesinde kadınlar tarafından yeniden yaşanması şüphesiz hem psikolojik hem de ekonomik açıdan önem arz etmektedir. Suriye'den göç sonucu ülkemize gelen kadınların meslek edindirme kurslarına başvurmaları, bu kurslardaki faaliyetleri, hem sosyalleşme hem de aldıkları ekonomik destek bu kadınların meslek edindirme kurslara olan ilgilerinin temel nedenini teşkil ettiği düşünülmektedir.

Çizelge 5.1 : Tüm Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımları

Cinsiyet	Kursiyer Sayısı
Erkek	221.472
Kadın	401.199
Toplam	622.671

Çizelge 5.2'de kadın kursiyerlerin erkeklerden çok daha fazla oranda kurslara ilgi gösterdiği açıkça görülmekle beraber bu oranın %100'ler civarında olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ortaya çıkan bu duruma göre Türk kadınların mülteci kadınlardan daha fazla kurslara katılım sağlaması da ayrıca dikkatleri çekmektedir.

Çizelge 5.2 : Suriyeli Kursiyerlerin Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Kursiyer Sayısı
Erkek	64.729
Kadın	87.255
Toplam	151.984

Çizelge 5.2’deki dikkat çekici durum ise kurslardan faydalanan Suriyelilerin sayısında yine Çizelge 5.1’de olduğu gibi kadın sayısının erkeklerden daha fazla olmasıdır.

Çizelge 5.3 : Bursa – Yıldırım İlçesinde Açılan Kurs Sayısı

Mesleki ve Teknik Kurslar	2682
Genel Amaçlı Kurslar	12.140
Toplam Kurs Sayısı	14.822

Çizelge 5.2 ve Çizelge 5.3’ü aşağıdaki kurs listesi ile birlikte ele aldığımızda farklı kategorilerde 60’dan fazla kurs olduğu ve bu kurslardan hiç de azımsanmayacak oranda mesleki ve teknik kurs olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.4 : Bursa – Yıldırım İlçesinde Açılan Meslek Edindirme Kurslarının Türleri

Metal teknolojisi
Hayvan yetiştiriciliği
Bahçecilik
Gıda teknolojisi
Hayvan sağlığı
Gazetecilik
Tekstil teknolojisi
Plastik teknolojisi
Denizcilik
Konaklama ve seyahat hizmetleri
Güvenlik hizmetleri

Geleneksel oyunlar ve zeka oyunları
Ulaştırma hizmetleri
Yiyecek içecek hizmetleri
Ormancılık
Motorlu araçlar teknolojisi
Madencilik ve maden çıkarma
Hasta ve yaşlı hizmetleri
Kişisel gelişim ve eğitim
Spor
Yabancı diller
Okuma yazma
Müzik ve gösteri sanatları
Bilişim teknolojileri
El sanatları teknolojisi
Din eğitimi
Sosyal hizmetler ve danışmanlık
Sağlık
Güzellik ve saç bakım hizmetleri
İnşaat teknolojisi
Tesisat teknolojisi ve iklimlendirme
Aile ve tüketici bilimleri
Elektrik-elektronik teknolojisi
Muhasebe ve finansman
Havacılık
İtfaiyecilik ve yangın güvenliği
Grafik ve fotoğraf
Seramik ve cam teknolojisi
Pazarlama ve perakende
Kuyumculuk teknolojisi
Tarım teknolojileri
Halkla ilişkiler ve organizasyon hizmetleri
Ayakkabı ve saraciye teknolojisi
Yenilenebilir enerji teknolojileri

Matbaa
Metalurji teknolojisi
Kağıt üretim teknolojisi
Çocuk gelişimi ve eğitimi
Öğretmenlik ve öğretim
Büro yönetimi ve sekreterlik
Ahşap teknolojisi
Makine teknolojisi
Giyim üretim teknolojisi
Sanat ve tasarım
Kimya teknolojisi
Kuran-ı kerim
Bilgisayar
Lgs-lys hazırlık
Dyk destekleme ve yetiştirme kursları
Hukuk
Adalet

5.3 Suriyeli Mültecilere Meslek Kazandırılmasının Ekonomik Etkileri

Bursa'nın Yıldırım ilçesindeki Suriyeli mültecilerin başta iş fırsatı ve kolay istihdam edilme düşünceleri olmak üzere eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerine erişim kolaylığından yararlanmak için burayı tercih ettikleri tahmin edilmektedir. Yıldırım ilçesindeki meslek kazandırma kursları, Suriyeli mültecilere mesleki yeterlilik kazandırarak iş bulmalarını sağlamak hedefindedir. Ancak göçmenlere yönelik açılan kursların bazı faydalı ve işlevsel yanları kadar önemli problemler taşımaktadırlar. Bursa, Suriyeli mültecilerin en yoğun bulunduğu 7. İl konumundadır. Bu noktada Bursa'da ve Yıldırım ilçesinde Suriyeli mülteci sorununun çözümüne yönelik ciddi çalışmaların yapılması ve mevcut bütçelerin amacına uygun harcanması sağlanmalı, projelerin ise hedefine ulaşması gerekmektedir. Buradaki amaç Suriyeli mültecilerin entegrasyonunun yanında, yaşadıkları topluma entegre olurken beyin ve beden güçlerinin topluma artı değer olarak kazandırılmasıdır. Böylelikle ekonomik bir fayda da sağlanabilecektir.

Geniş perspektiften bakıldığında Suriyeli sığınmacıların Bursa'ya yerleşmelerinden itibaren ekonomik yaşamda pek çok değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin temel sebebinin başında ise sığınmacı sayısının bölge şehirlerine göre daha fazla olması ve Suriyelilerin nüfusunun çoğunluğunun genç olması gelmektedir. Bu durum tüketimin artmasına ve üretim ihtiyacına, eğitime ve işe ihtiyaç duyan kişilerin fazla olmasına yol açmıştır. Bu nedenle temel ihtiyaçları karşılamak için sağlanacak kaynakların maddi yükü şehir ekonomisini oldukça etkilemiştir. Suriyelilerin Bursa ilinde yüksek oranda bulunması sosyo-ekonomik hayatta yıllar içerisinde olumlu ve olumsuz farklı şekillerde yansımıştır.

Bursa'nın sanayi ve ticaret şehri olması şehrin sosyo-ekonomik hayatına ciddi şekilde yansımıştır. Bursa'nın sanayi, turizm ve tarım alanlarında gelişmiş olması sığınmacıların etkisinin özellikle ekonomik hayattaki değişimini gözle görülür hale getirmiştir. Şehrin ekonomisindeki en önemli unsurlarından biri sanayidir. Sanayi şehri olması göç almasında en büyük etken olmasıyla birlikte şehrin ekonomisinin önemli bir payını oluşturmaktadır. Bursa sanayi sektörü Türkiye sanayi hasılasında önemli bir yere sahiptir. Bu oran şehrin GSYH'den (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) aldığı payın yaklaşık %50'sinden daha yüksektir. Şehrin tarım sektörü ise Türkiye'nin tarımsal sektörünün GSYH'sinin %1'ini almaktadır. Bursa'nın sanayi sektörü hizmet ve tarım sektörünün önüne geçmekte ve cari fiyatlarla 10-25 kat arası kadar fazlasını oluşturmaktadır. Şehir ekonomisinin bir diğer önemli unsuru ise turizmdir. Kültürel yapısı ve tarihi mekanları ile "marka kent" niteliğine sahip olan şehir turizm sektöründe de önemli bir konumdadır (Şener ve Töre, 2018, s. 45).

Bu yansımaların çıkış noktası pek çok sığınmacının formel ya da enformel alanlarda işe başlamasıyla yaşanmıştır. Sığınmacıların iş hayatına girmesiyle hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Sığınmacıların çalışmalarını hukuki anlamda sağlamak için, Türkiye'de ikamet eden yabancılar için 6458 sayılı Kanunun 29 maddesiyle "Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe göre koruma kapsamındakiler kayıtlı oldukları il sınırları içerisinde çalışabileceklerdir. Çalışma hükümlülükleri bakımından Türk mevzuatına tabidirler. Böylelikle sığınmacıların iş hayatına girmelerinde kolaylık sağlanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre 2011-2019 yılları arasında çalışma izni verilen 633.658 kişiden 140.301'i Suriyelidir. Yasal yollarla çalışanların yanı sıra kaçak işçi olarak çalışan pek çok Suriyeli

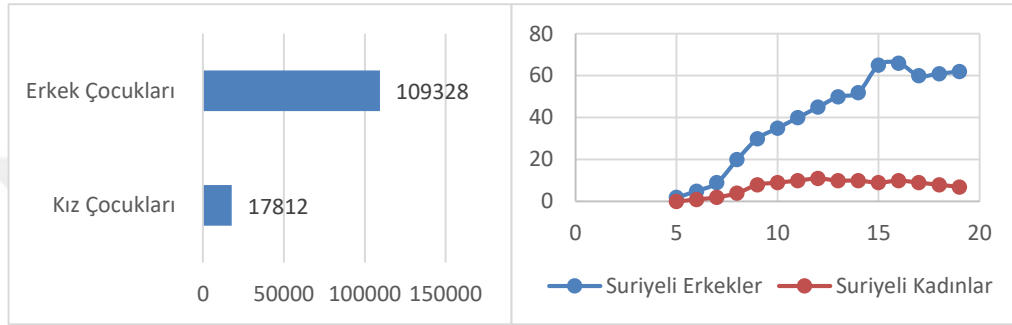
bulunmaktadır. Rakamlar her ne kadar düşük görünse de kaçak yollarla çalışan kişi sayısının bu rakamların çok daha üzerinde olduğu düşünülebilir. Bu kadar çok kişinin çalışmak zorunda olması ve iş hanelerinin ucuz iş gücüne riayet etmesinin avantajlarından yararlanması iş hakları ihlaline yol açtığı gibi gelecekte pek çok sorunun çıkmasına da sebep olabileceğinden bu durum pek de iç açıcı görülmemektedir. Çünkü sığınmacılar ucuz işgücüne sebep olduklarından bölgesel ve ulusal işsizlik oranlarında artışa yol açabilmektedirler. Kayıt dışı çalışanların çoğu ucuz iş gücüne maruz kalmaktadır. Suriyelilerin başka çareleri olmadığından ucuz iş gücüne temenni etmeleri iş piyasasında fazlaca Suriyelinin çalışmasına neden olmuştur. Aşağıdaki şekil Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 2021 yılındaki verilerine göre iller bazında kayıt dışı çalışan Suriyelileri göstermektedir. Bursa ilinde 41.470 bin kişi kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Kayıt dışı çalışanların kayıt altına alınmasından en çok yararlanan kurum SGK'dır. Örneğin; SGK Bursa'dan çoğu işverenler tarafından ödenecek olan yılda 433 milyon TL'lik ek gelir elde edebilecek durumdayken kaçak işçi çalıştırılması bu gelirin devlete aktarılmasına engel olmuştur (ILO, 2021, s. 1).

Bursa'daki sığınmacıların bölge ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerine bakıldığı zaman ilk olarak işsizlik sorununa yol açtığı görülmektedir. İşgücüne ihtiyaç duyulan iş yerlerinin Suriyeli işçi alması Türk vatandaşlarının işsiz kalmasına sebep olmuştur. Emek piyasasında yaklaşık 2 milyon dolaylarında çalışma gücüne ihtiyaç duyan nüfusun varlığı değişimlerin başlıca sebebidir. İşsizliğin sığınmacılara bağlanması nefreti tetiklerken iş piyasasında Suriyeli çalışanların da hakim olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte savaşın ve göçün olumsuz etkilerinden olan kaçakçılık artmıştır. Sınır kaçakçılığının artması bölge ekonomilerini olumsuz etkilemekte ve Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle olan ticaret hacmini azalmaktadır. Azalmadaki en büyük nedenlerden biri Ortadoğu ve Körfez ülkelere yapılan Suriye üzerindeki nakliye sorunlarıdır.

Aşağıdaki şekilde Türkiye'deki 5-14 yaş aralığındaki kayıt dışı çalışan Suriyeli çocuk işçilerin sayısı gösterilmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere reşit olmayan özellikle erkek çocuklar arasında bu oran gittikçe artan bir seyir izlemektedir. Maddi koşulları pek de iyi olmayan sığınmacılar hane içindeki refahlarını sağlayabilmek adına birkaç kişiyle çalışmak zorunda kalmışlardır. Okula gitmeleri gereken çocuklar haneye katkı sağlamak adına iş hayatına atılmak durumunda olmuşlardır. Bunlarla

birlikte göçmenlerin işgücü piyasasına entegrasyonu yavaş gerçekleşen bir süreçtir. OECD ülkelerinde bulunan göçmenlerin 2019 yılında %67,1 düzeyinde olan istihdam oranının 2020 yılı itibarıyla %68,3'e ulaştığı görülmektedir. İstihdam oranları kadınlarda ve 55-64 yaş grubundaki yetişkinlerde iyileşmeler göstermektedir. Fakat gençlerde ve düşük eğitilmiş olanlarda daha yavaş ilerlemekte ve bu gruplar daha çok zorlanmaktadır. Suriyelilerin eğitim durumları ve aktif genç nüfusun fazla olduğu düşünülürse bu oran daha da artmaktadır (ILO, 2021, s. 1).

(a) 5-14 yaş aralığındaki çalışan sayısı (b) İstihdam Oranı

Şekil 5.1 : Kayıt dışı çalışan Suriyeli çocuk sayısı (ILO, 2021)

2020 yılında elde edilen bilgilere göre 220 milyon \$ sermayeli Suriye menşeli 4000 firmanın kurulduğu bilinmektedir. Bunun yanında 2011 yılından beri gayrimenkul alımı ve diğer alanlardaki işlemler ile Türkiye'ye en az 10 milyar \$ sermaye girmiştir. Suriyelilerin sayısı ile kıyaslandığında bu rakam küçük olsa da Suriyeli firmaların artış gösterdiği bir gerçektir. 2014 yılında kurulan şirketlerin %34'ünün Suriye ortaklı olduğu ve Güney illerinin Suriye ortaklı girişimcilerle iş ortaklığı arttığı görülmektedir. Bunun yanında Suriyelilerin Suriye'nin kuzeyinde yaptıkları ticari yatırımları Türkiye'ye taşıdıkları ve 4500 firma kurdukları 166 milyon liralık yatırım yaptıkları belirtilmektedir. 2019' da ortak sermayeli 41 şirket kurulmuş ve Suriyelilerin ortaklık sermayesi 9,2 milyara ulaşmıştır. Bu kurulan şirketlerin çoğu hizmet ve ticaret sektöründe faaliyet göstermektedir. Ticaret Bakanının yaptığı açıklamaya göre 2019 itibarıyla en az bir ortağı Suriyeli olan şirket sayısının 15,159 olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de Suriyeli ortakların sayısı 2011 yılında %2 iken bu oran günümüzde %20'lere ulaşmıştır. 2010-2020 yılları arasında Türkiye'nin

Suriyeli ortaklık sermayesindeki payı 179 milyon liradır. Bursa ile birlikte İstanbul, Mersin, Hatay ve Gaziantep kurulan işletme merkezleridir (Gençler, 2020, s. 138).

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası (BTSO)'nın faaliyet raporuna göre elde edilen bu verilere bakıldığında 2013 yılından bu yana firma sayıları düzenli olarak artış göstermektedir (BTSO, 2019, s. 3). Ticaret Bakanlığı verilerine göre 2022 itibarıyla en az bir ortağı Suriye uyruklu olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğu belirtilmektedir (Mülteciler Derneği, 2022, s. 6). Sanayi ve ticaret odalarına yapılan kayıtlardan elde edilen bilgilere göre belirli bir büyüklükte işletme oldukları bilinmektedir.

Bursa'daki Suriyeli yatırımcılar ise günden güne artmaktadır. Suriyeli işletmeler ruhsatsız olmasından ve rekabete sebep olmalarından dolayı yerel esnaf tarafından tepkiyle karşılanmaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2016, s. 796).

Bu durumun olumlu yanlarına bakıldığında pek çok faydasının olduğunu söylemek mümkündür. İlk olarak yeni sermaye girişi sağlanmıştır, bunun neticesinde açılan işyerleri ile üretim, tüketim ve istihdam oranları artmıştır. Aynı zamanda ihracatın artması da Türkiye'nin ekonomisine katkı sağlamıştır. Olumsuz etkilerine bakılacak olursa her ne kadar sermaye girişi olsa da bu sermaye girişinin zayıf olması Türkiye'nin harcamalarına girdi sağlamak açısından yetersiz kalmıştır. Aynı zamanda katma değerin düşük olduğu alanların faaliyet göstermesi ciddi bir gelir sağlamamaktadır. Açılan iş yerlerinin genel olarak hizmet sektöründe faaliyet göstermesi zayıf sermaye yapısı olduğuna işarettir. Ayrıca açılan işyerlerinin o bölgedeki diğer iş sahipleri arasında çekişmelerin artmasında da etkisi bulunmaktadır. Bütün bu olumsuz etkilerin en büyüğü ise bulundukları bölgede konut ve tüketim talebi sebebiyle kira ve gıda fiyatlarında yükselmelere sebebiyet vererek enflasyon üzerinde olumsuz etkiye sahip olmasıdır. Ancak kira, gıda ve enflasyonun yükselmesinde sadece Suriyelileri sebep göstermek zayıf bir argüman olmaktadır. O dönemin döviz kuru, vergi oranı, nüfus yoğunluğu, üretim ve tüketim dengesizliği gibi pek çok sebep göz önünde bulundurulmalıdır (Gençler, 2020, s. 138).

Suriyelilerin gelişi ile yardım amacıyla bölgeye yapılan yatırımlar neticesinde yeni iş imkanları ortaya çıkmıştır. Sınır illerinde işgücüne yapılmış bu katkı bölgedeki yatırımları pozitif anlamda etkilemiştir. Böylelikle iş gücü piyasasında az da olsa bir genişleme yaşanmıştır. Bir başka durum ise Suriyelilerin gıda ve kira

harcamalarından elde edilen gelirlerin şehirden şehre değişiklik göstermesidir. Örnek olarak Bursa’da gıda harcamalarının payı çok büyükken, kira harcamasının payı küçüktür. Bu bulgu gıda maliyetlerinin pahalı olmasına rağmen konut sektöründe baskının düşük olduğu şehrin Bursa olduğunu göstermektedir (Öztürkler ve Göksel, 2015, s. 34).

Bununla birlikte kamu harcamalarının artması da ekonomiye yük getirmiştir. Bu ekonomik yükü hafifletmek adına uluslararası kuruluşlar mali destek programı çerçevesinde 6 milyar \$ tahsis edilmiştir. AB tarafından yapılan bu yardımlar proje kapsamında verilmektedir. Fakat öngörülen bu rakamın sadece %30’luk bir kısmı karşılanmıştır. Belirlenen bu rakamın altında gerçekleşen maddi yardım Türkiye’yi zor duruma sokmuş ve Türkiye’nin daha fazla harcama yapmasına sebep olmuştur. Bu da elbette ülkenin ekonomisine yük getirmiş ve zorlukların düzeyini arttırmıştır (Gençler, 2020, s. 136). Bölgesel yaklaşıldığında ise bu durum Bursa içerisinde gözle görülür değişimler yaşatmıştır. Bursa’nın sığınmacılara en çok ev sahipliği yapan illerden birisi olması bu bölgenin demografik, toplumsal ve ekonomik yapısının büyük oranda değiştiğini ve bu yapıların sığınmacılarla birlikte yorumlandığını ispat etmektedir.

Suriyeli mültecilerin olumsuz anlamda etki ettiği bir diğer durum ise artan konut kiralardır. Ancak konut kiralalarının artmasında sığınmacılar yeterli bir sebep olmamaktadır. Dönemin enflasyon oranlarıyla değişen fiyat endeksi ve bölgenin nüfusuyla artan konut arzı yükselişin bir başka sebebidir. Hane içinde birden fazla sığınmacı aile yaşaması da kira fiyatlarını arttıran diğer sebepler arasındadır. Bir diğer sebep de bu durumdan faydalanmak isteyen bazı konut sahiplerinin kira fiyatlarını arttırması bilinen bir gerçekliktir.

Suriyeli sığınmacıların şehir dağılımında sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler ön plana çıkmaktadır. Bursa’nın batısında ve gelir düzeyi yüksek olan bu bölgede sayısal olarak daha az sığınmacı bulunmaktadır. Kira fiyatlarının daha yüksek olduğu ve en az sığınmacının barındığı bölgedir. Kira fiyatlarının yüksek olması şehrin diğer kısımlarına göre daha iyi durumda olan bölgelerde daha az sığınmacı bulunmasına neden olmuştur. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgeler ise daha çok 90’lı yıllarda gecekondulaşma ile ortaya çıkmış kenar mahallelerdir.

Bursa'nın özellikle Yıldırım ilçesindeki gecekondulaşma sanayileşmeyle birlikte artan göçün konut taleplerinin artmasıyla ve bu taleplerin karşılanamamasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Konut ihtiyacındaki yetersizliklerin temelinde şehirde sürekli olarak göçün yaşandığı görülmektedir. Başlangıçta sanayinin gelişmesiyle köyden şehre yaşanan göçe sığınmacı göçü de eklenmiştir. Bu durum sürekli göçe maruz kalan şehrin alt yapısının geliştirilmesine fazlasıyla ihtiyacı olduğunu gösterir.

Şehrin gecekondu mahallerinde dar gelirli ve çok çocuklu sığınmacı aileler bulunmaktadır. Sığınmacıların nüfus miktarı ve bulundukları mahalledeki toplam nüfus oranları da oldukça yüksektir. Sığınmacılar var olan maddi zorlukları yüzünden daha uygun fiyatlı bölgelere yerleşmekte ve dolayısıyla bu bölgelerde sığınmacı yoğunluğu daha fazla olmaktadır. Suriyeli sığınmacıların bu mekansal dağılımları ile sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel gelişmişlik düzeyi arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Şehirdeki sığınmacıların oluşturduğu bu kümelenme şehrin sosyo-ekonomik özelliğiyle de bağlantılıdır. Sığınmacıların şehir içerisindeki dağılımları onların sosyo-ekonomik düzeyleri hakkında da bilgi verirken aynı zamanda yerleşilen bölge insanın da gelir düzeyini ortaya koymaktadır. Şehrin daha alt gelir düzeyine sahip bölgelerinde yerleşme yoğun iken yüksek gelirli bölgelerde daha az sığınmacı bulunmaktadır. Mekansal değişen kiralar sığınmacıları etkilediği kadar bölge halkını da etkilemektedir.

Bununla birlikte farklı kaynaklardan elde edilen verilere göre Bursa'daki Suriyeli mültecilerin dağılışı ile şehrin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında sıkı bir ilişkinin mevcut olduğu görülmektedir. Yüksek gelirli bölgelerde sığınmacı sayısının sayısal ve oransal olarak daha az olduğu bilinmektedir. Düşük gelirli bölgelerde daha fazla sığınmacının yer edinmesi sığınmacıların ekonomik düzeyleri hakkında da bilgi vermektedir. Dolayısıyla şehrin sosyo-ekonomik özelliği aynı zamanda şehirde sığınmacıların oluşturduğu kümelenmenin temelini de oluşturmaktadır. Mekansal ayrışmaya bağlı oluşan bu durum sosyal, kültürel yeterlilik ve eğitim eşitliği açısından dezavantajlı grupların oluşmasına sebep olmaktadır. Mekansal ayrışmanın getirdiği bu olumsuzlukların yanında işsizlik ve ekonomik yükler toplumsal uyumu güçlendirmekte, ayrışmayı derinleştirmektedir. Mekansal ve toplumsal ayrışmanın önüne geçebilmek için göçün olumsuzluklarını çözebilmek adına ciddi bir komisyonun kurulması oluşabilecek sorunların önüne geçilmesine yardımcı olacaktır (Uludağ Üniversitesi Faaliyet Raporu, 2016, s. 2).

Ekonomik düzlemde yaşanan bu durumlar neticesinde bölge ekonomisi bazı yönlerden avantaj kazanırken bazı yönlerden dezavantajlı olaylar yaşamaktadır. Yerel halkın sığınmacılar karşısındaki negatif tavrı maddi yaşantılarında kendilerini aşağıya çektiklerini düşündüklerinden kaynaklanmakla birlikte ekonomik sorunların belli bir düzlemde sığınmacıların etkisi ile kötüye gitmesi negatif tavrı derinleştirebilir. Yerel esnafın diğer sığınmacı esnaflar ile rekabette olması yine iki taraf arasında çatışmaların kaynağını oluşturmaktadır. Gerek kira artışları gerek enflasyon oranları gerekse işsizlik sorunlarının oluşmasında öncü nedenlerden biri olan sığınmacılar genel anlamda halk tarafına olumsuz bir yaklaşım görmektedirler. Ayrıca sığınmacıların ucuz işgücüyle çalışmaları, daha fazla işe ihtiyaç duymaları, maddiyata daha çok ihtiyaç duymaları bir noktada hak ihtilaline girmekte, halkın olağan yaşamalarını giderek zorlaştırmaktadır. Yerel halk ve sığınmacılar arasında oluşabilecek krizleri yönetmek adına öncelikli olarak istihdamı sağlamanın kutuplaşmayı önleyebileceği düşünülmüştür. Sığınmacıların ekonomik yaşantıda sebep oldukları sorunları salt iktisadi sorun olarak görmekten ziyade veya salt toplumsal yaşantıya uyum olarak görmekten ziyade bütüncül bir anlayış ile sorunlara daha temelden bir çözümle yaklaşılması gerektiği anlaşılmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yaşanan krizlerin ve göç türünün değişimiyle birlikte, Türkiye’de son yıllarda göç yönetimi konusuna yeni bir bakış açısı getirilmiştir. Bu neden dışında aynı zamanda Türkiye’nin AB üyelik sürecinde aday ülke olarak bulunuyor olması, her alanda olduğu gibi göç alanında da AB ile uyumlaşma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, politikalar ve uygulamalar bu etki neticesiyle düzenlenmekte, değiştirilmekte ve yeniden oluşturulmaktadır. Yapılan düzenlemelerle birlikte ülkemizde bulunan mültecilere yönelik sosyal politika çerçevesinde sunulan bazı haklar bulunmaktadır. Bu haklar sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım ve hizmetler şeklindeyken yükümlülükler ise evlenme ve boşanma gibi her vatandaşı ilgilendiren konuları içermektedir. Bu bağlam içinde değerlendirildiğinde Türkiye, Suriyeli mülteciler için bir geçiş ülkesi haline gelmiştir. Gelenlerin büyük bölümü pasaportsuz gelmişken, önemli bir kısmı da illegal şekilde sınırlardan Türkiye’ye giriş yapmıştır. Bu kitlenin çok az bir kısmı üniversite mezunu, yine küçük bir bölümü ise lise mezunu idi. Bununla beraber, okur yazar olmayan büyük bir bölüm vardır. 2022 yılı haziran ayı verilerine göre Suriyeli mülteci sayısı 3.8 milyona çıkmıştır ve bu sırada Türkiye’de doğan bebek sayısı 82.000’e çıkmıştır.

Suriye göçü başladığında, yüzbinlerce insanın sınırlardan çeşitli ülkelere geçişler yaptıkları bilinmektedir. Türkiye sınırlarından gelen mülteciler sınır illerini daha çok transit amacıyla kullanmışlardır. Kitleler halinde büyük şehirlere doğru yönelinmiştir. Bu süreçte karşılaşılan en önemli sorun alanları olarak da karşımıza barınma ve istihdam çıkmaktadır. Göçmenler için hayat, bıraktıkları yerden devam etmeyecektir. Özellikle zorunlu göçlerde durum biraz daha zorlaşmaktadır. Gelmiş oldukları ülkenin eğitimi, almış oldukları eğitimle, mesleki yetkinliği, uygulama ortamı ile farklılık gösterecektir. Geldikleri ülkede mesleki becerileri olsa da gelinen ülkede, yapı ve ihtiyaçlar, işleri zorlaştıracaktır. Kontrolsüz geçiş sonrası yoğun bir nüfus hareketliliğinin olması, büyük bir topluluğun aynı anda iş arayışı, iş bulmayı zorlaştırırken, insanların geldikleri ülkede geçimlerini sağlayabilmek için çalışmak zorunda olmaları meslekleri dışında işlere yönelmelerine sebep olabilmektedir.

Bursa’da yaşayan göçmenlerin meslek yapılarına bakılacak olursa, çok çeşitli meslek yapıları olduğu görülmektedir. Bundan sonra açılacak kurslarda özellikle

katılımcıların mesleki yetkinlikleri, aldıkları meslek eğitimleri, dil bilme düzeyleri mevcut projelerin başarısını arttıracak ve istihdama olumlu anlamda katkı sağlayacak düşünölmektedir. Meslek sahibi olan Suriyeli mültecilerin kendi mesleklerinin öğretilmesi ve bilinçlendirilmesi hem kursun mahiyetinin amaca yönelik gerçekleşmesine sebep verecek hem de kursiyerin doğru meslek kursuna katılmasını sağlayacaktır. Bu da doğalında istihdamla ilgili olumlu yönde katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda bakıldığında aslında hiçbir zaman yapamayacağı mesleği kursiyere öğretmek hem zaman, hem imkan, hem de kaynak israfına sebep teşkil etmektedir. Bursa’da Suriyelilerin meslek dağılımına yakından bakıldığında büyük çoğunluğunun beden gücüne dayanan işlerde çalıştıkları görölmektedir. Bu meslekler; şoförlük, ayakkabı imalatı, inşaatlarda özel bir eğitim ve bilgi gerektirmeyen kaba işler, pazarcılık, servis elemanlığı, dikiş nakış, ev hanımlığı, kasap ve manav gibi esnafılık, hayvancılık, kuaförlük, marangozluk, serbest meslek ve işsizlik birer meslek olarak tanımlanmış ve nüfusun büyük çoğunluğunun oluşturduğu meslek evreni olarak görölmektedir. Çocukların işsiz ve mesleksiz olarak bulunduğı evrende eğitim gören özellikle öğretmenlik yapan Suriyelilerin sayısının da dikkat çekici boyutta olduğu görölmektedir. Bunun yanı sıra özellikle teknik ve sosyal anlamda yüksek eğitim gerektiren mesleklerdeki kişi sayısının çok az olduğu topluluk içerisinde örneğin veri tabanı tasarımcısının, yazılımcıların, ürün giysi tasarımcısının sayısının sadece 1 olduğu Suriyeli mültecilerde meslek eğitimlerinin Türkiye’den çok daha geride ve genelde beden gücüne dayalı meslekler ve işler oluşu görölmektedir. Bursa’nın Yıldırım ilçesi Halk Eğitim Merkezleri’nden ve ücretli mesleki eğitim kurslarından yararlanan 18-50 yaş arası göçmenlerin/kursiyerlerin dağılımına bakıldığında kadın kursiyerlerin ister Türk olsun ister Suriyeli olsun erkeklere oranla daha fazla rağbet ettiği göröülecektir. Ayrıca genel kursların içerisinde değeriendirilmeyip mesleki açıdan ele alınan kursların sayısının da yaklaşık %30 oranında meslek edindirme kurslarının olduğu görölmektedir. Kadınların Türkiyedeki ücretli meslek edindirme kurslarına olan ilgisinin birçok sebebi olduğu düşünölebilecektir. Bunların belki de en önemlilerinden birinin kendini zayıf olarak gören kadınların bu kurslar neticesinde belki de ilk defa iş ve çalışma ortamına göreceli olarak bile girmeleri neticesi psikolojik bir kendini gerçekleştirme olduğu düşünölmektedir. Elbette sadece psikolojik saiklerle ifade edilemeyecek bu konuda ekonomik olarak kadınların elde ettikleri bu gelirin de kurslara yönelmelerinde önemli bir unsur olduğu

düşünülmektedir. Kadınların yoksul durumda olmaları ve bu yaşanan yoksulluğu farklı biçimlerde yaşamaları, kadın ile erkek arasında var olan yapısal eşitsizlikler, kadının yoksulluğu deneyimleme biçimlerini ve görelî yoksulluğu farklılaştırmaktadır. Kadınlar hiç şüphesiz yoksulluğu erkeklerden farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Kadın yoksulluğunun ayırt edici en önemli özelliğinin çalışma yaşamındaki eşitsizlikler olduğu bilinen bir gerçektir.

KAYNAKLAR

- AFAD.** (2021). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Başkanlığı.
- Ağır, O., & Aksu, Z.** (2017). Birleşmiş Milletlerin Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, Cilt 4, Sayı 9.
- Alba, R., & Holdaway J.** (2017). *Göçmen Çocukların Okul Halleri*. İstanbul, Türkiye: İKÜ Yayınevi
- Aljazeera.** (2020). *Iran's Qassem Soleimani killed in US air raid at Baghdad airport*. Aljazeera.
- Alpagu, H. (2015).** Göç Ekonomisi. *Sosyoloji Divanı*, 55-66.
- Alvanoğlu, S., & Ateş, H.** (2020). Yerel Yönetimlerin Mültecilere Yönelik Yenilikçi Uygulamaları: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği. *TESAM Akademi Dergisi / Turkish Journal of TESAM Academy*, 375-400.
- Atlioğlu, Y.** (2018). Suriye İç Savaşı ve Müzmin Toplumsal Çatışma", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 1(73), 129-156.
- Aygül, H. H.** (2018). Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. *Suleyman Demirel University Visionary Journal*, 68-82.
- Baczko, A., Dorronsoro, G., & Quesnay, A.** (2018). *Suriye Bir İç Savaşın Anatomisi*. (A. Meral, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bağlıoğlu, A.** (2013). Suriye'de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri, *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*.
- Balanche, F.** (2018). *Sectarianism in Syria's civil war*. The Washington Institute for Near East Policy.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.** (2014). *Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri*. Ankara: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.** (2014). *Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Özellikleri*. Ankara: AFAD.

- BBC.** (2018). *Trump'tan Erdoğan'a mektup: Aptallık etme, gel anlaşalım, seni sonra arayacağım.* BBC Türkçe.
- Betts, A., Loescher, G., & Milner, J.** (2015). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği.*, Çev. Özgün Emre Koç, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Bozbeyoğlu, E.** (2015). “Mülteciler ve İnsan Hakları”. *Moment Dergi*, 2(1), s. 60-80.
- BTSO.** (2019). *Faaliyet Raporu.* İnternet Adresi: <https://btso.org.tr/?page=notice/noticedetail.asp&id=31921>
- Bursa Uludağ Üniversitesi Faaliyet Raporu.** (2016). *Suriyeli Mültecilere Meslek Edindirme Eğitimleri.* İnternet Adresi: <http://www.uu.edu.tr/>
- Caro, L. P.** (2020). *Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler.* ILO Türkiye Ofisi.
- Çalık, T.** (2015). “Sığınma Hakkının Korunması”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(1), s. 117-146.
- Çelik, H.** (2019). Geçici Koruma Altına Alınan Suriyelilerin Dindarlık Düzeyleri ve Başa Çıkma Yöntemleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Dünya Çalışma Örgütü (ILO).** (2021). *İşyerinde Mesleki Eğitim ve Gelişim Programı.* Uluslararası Çalışma Örgütü, İnternet Adresi: https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_817627/lang--tr/index.htm
- Erdoğan, M. M.** (2017). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M.** (2018). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M., & Çorabatır, M.** (2019). Suriyeli mülteci nüfusunun demografik gelişimi, Türkiye’deki eğitim, istihdam ve belediye hizmetlerine yakın gelecekte olası etkileri. *UDRA Programme Research Panel.*
- Ergun, C., & Tümtaş, M.** (2016). Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1347-1357.

- Ergüven, N. S., & Özturanlı, B.** (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4). s. 1007-1062.
- Gelvin, J. L.** (2016). *Modern Ortadoğu Tarihi 1453-2015*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gençler, A.** (2020). Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşama etkileri: Fayda maliyet ekseninde bir bakış. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 78, pp. 111-145).
- GİGM.** (2020). *Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem*, İnternet Adresi: <https://www.goc.gov.tr/uyum-strateji-belgesi-ve-ulusal-eylem-plani>
- GİGM.** (2021). *Güncel Veriler: Düzensiz Göç*. İnternet Adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>
- GİGM.** (2022). *Güncel Veriler: Düzensiz Göç*. İnternet Adresi: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> Erişim Tarihi: 18.08.2022
- Göç Terimleri Sözlüğü.** (2009). Cenevre: IOM Uluslararası Göç Örgütü.
- Gürel Üçer, Z. A., Özkazanç, S., & Atılgan, Z.** (2018). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Kente Uyum: Ankara Siteler’de İstihdama Katılım. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (İBAD)*, 610-624.
- Hayat Boyu Öğrenme Portalı.** (2021). *Türkiye’de Hayat Boyu Öğrenmenin Önemi*. Hayat Boyu Öğrenme Portalı, İnternet Adresi: <http://hbo.meb.gov.tr/portaldosyalar/index.php?git=onem>
- İçduygu, A. & Şimşek, D.** (2016). *Syrian Refugees in Turkey: Towards Integration Policies*. Ankara: Turkish Policies Quarterly
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.** (2021). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638#>
- İçişleri Bakanlığı.** (2021). *Faaliyet Raporu 2021*. İnternet Adresi: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/Faaliyet-Raporu.pdf>
- Kınık, K.** (2010). Göç, Sürgün ve İltica. *Hayat Sağlık Dergisi*, 2, s. 36-39.
- Koyuncu, A.** (2014). *Dil ve İletişim*. Konya: Çizgi.
- Köyüstü, S., & Tutuk, S. P. M.** (2018). Suriyeli Mültecilerin Karşılaştıkları

Sorunlar ve Bunun Türkiye'ye Yansımaları. *Atlas International Referred Journal on Social Sciences*, 4(9).

- Lee, E. S.** (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47–57.
- Lordoğlu, K., & Aslan, M.** (2016). Change of labour markets of the 5 cities which allow migrants at most: 2011–2014. *Labour and Society*, 49(2), 789-808.
- Milli Eğitim Bakanlığı.** (2021). *e-Yaygın Eğitim Sistemi/Kurs Programları*. Milli Eğitim Bakanlığı e-Yaygın Eğitim Sistemi.
- Mülteciler Derneği.** (2022). *Türk Vatandaşları ve Suriyeliler için Mesleki Eğitim Kursları*. İnternet Adresi: <https://multeciler.org.tr/turk-vatandaslari-ve-suriyeliler-icin-mesleki-egitim-kurslari/>
- Mülteciler Derneği.** (2022). *Türkiye’deki Suriyeli Sayısı*. İnternet Adresi: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Orhan, O.** (2013). Reyhanlı Saldırısı ve Türkiye'nin Suriye İkilemi. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 5(54).
- Orhan, O.** (2018). *NATO Allies Go Head to Head in Syria*. German Marshall Fund of the United States.
- Ozankaya, Ö.** (1975). *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özcan, M.** (2017). “AB- Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi”. *İNSAMER*.
- Özdemir, Ç.** (2016). “Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?”. *Bilgi*, Sayı:33, s.81-102.
- Özgöker, U., Doğan, G.** (2019). *Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi*, Der Yayınları, İstanbul.
- Öztürkler, H., & Göksel, T.** (2015). A Comparative Study of Turkey's Output Gaps in the Recessions. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(2), 457-470.
- Perruchoud, R., & ve Redpath, J.** (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü, Türkçe Baskı, (31).
- Resmi Gazete.** (2018). M İI Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği.

- Sağır, Z.** (2018). Suriyeli Kadın Mültecilerde Kültürel Uyum, Ruh Sağlığı ve Din. *Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Semin, A.** (2011). Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı. *Bilge Strateji*, 3(5), 179-204.
- Şener, E., & Töre, E.** (2018). Göç Kıskaçında Kentsel Politikalar. *Göç-Mekan-Siyaset*, 45.
- Şener, Ü.** (2012). Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 51-67.
- Topal, Ö. F.** (2016). "Beşşar Esad Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş", Mehmet Akif Okur ve Nuri Salık (Ed.), Bağımsızlıktan Arap Baharı'na *Suriye İç ve Dış Politika* içinde, Ankara: Nobel Yayıncılık, s. 67-98.
- Türk Kızılay & WFP.** (2019). *Refugees in Turkey Livelihoods Survey Findings*. İnternet Adresi: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Refugees%20in%20Turkey_Livelihoods%20Survey%20Findings_TRC_WFP_2019.pdf
- Türkiye Halk Eğitim ve Bilgi Edinme Merkezi.** (2017). Halk Eğitimi Merkezi, İnternet Adresi: <https://halkmerkezineonline.wordpress.com/>
- Türkiye ve Göç.** (2017). İnternet Adresi: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/38492657_2017-yili-goc-istatistik-raporu-ocak-2018.pdf
- Ulutaş, U., Kanat, K. B., & Acun, C.** (2015). "Sınırları Aşan Kriz: Suriye". *SETA Analiz*. Sayı:120.
- UNHCR.** (2021). *Global Trends: Forced Displacement in 2020*. Denmark.
- Uzaktan ve Örgün Eğitimler.** (2018). *MEB Onaylı Sertifika*. İnternet Adresi: <https://mebkurs.com/egitim-ve-kurslar/meb-onayli-sertifika.html>
- Uzun, H.** (2017). *Suriye İç Savaşı Aktörlerin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyle İncelenmesi*. Ankara: Ankasam-Balgat Çalışmaları.

- Ünsal, A.** (2020). Suriyeli Mültecilerin Sosyal Entegrasyonu: Reyhanlı Örneği. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans Tezi*, Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı.
- Üstün, N.** (2016). Suriyelilerin Türk İşgücü Piyasasına Entegrasyonu Sorunları-Öneriler. *Konya Ticaret Odası Araştırma Raporu*, s. 8.
- Van Dam, N., İdiz, S., & Calkıvık, A. F.** (2000). *Suriye'de iktidar mücadelesi: Esad ve Baas partisi yönetiminde siyaset ve toplum*. İletişim Yayınları.
- Yavaş, G.** (2016). *Avrupa Birliği ve Suriye İç Savaşı*. H. B. Yalçın, & B. Turan içinde, Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri (s. 130-148). Ankara: Seta Yayıncılık.
- Yıldız, A.** (2017). “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 36-67.
- URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>
- URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/>
- URL: <https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/SyriaAtlasCOMPLETE-3.pdf>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Hüseyin PEHLİVAN

Doğum Tarihi ve Yeri :

E-posta :

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2009-2013, T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Sosyoloji Bölümü (Onur Derecesi)
2014-2018, T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi
Tarih Bölümü (Onur Derecesi)
- **Yüksek Lisans** : 2019-2022, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ekonomi Politikası Tezli Yüksek Lisans

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Bursa Devlet Hastanesi Evrak Kayıt Bölümü 1997-1999
- Seba Tekstil 2007-2012
- Yıldırım Belediyesi 2014- Büro Personeli (Sosyolog)